

WIADOMOŚCI DIECEZJALNE PODLASKIE

WYDAWNICTWO KURJI DIECEZJALNEJ.

Adres Redakcji: Siedlce, Kurja Diecezjalna.

Prenumerata roczna 1000 mk., zeszyt miesięczny 120 mk.

W sprawach prenumeraty i innych administracyjnych adres: W-ny Ks. M. Stefanowski, Siedlce.

Zeszyty zamienne i egzemplarze recenzyjne należy nadsyłać pod adresem Redaktora, Siedlce.

DZIAŁ URZĘDOWY.

I. Akta Stolicy Apostolskiej.

Nowe uroczystości wprowadzone do kalendarza Kościoła powszechnego.

Sacra Rituum Congregatio.

Urbis et Orbis.

DECRETUM.

Sanctissimus Dominus noster Benedictus Papa XV plurimorum Sacrorum Antistitum votis precibusque obsecundans, atque peculiaribus validisque rationibus permotus, ex Sacrorum Rituum Congregationis consulto, Festa prouti sequuntur, cum Officiis et Missis propriis et approbatis, ad Universam Ecclesiam amodo extendi atque Kalendario et Proprio Sanctorum Breviarii et Missalis Romani in futuris editionibus et respectivis locis inseri statuit et decrevit:

1) Dominica infra Octavam Epiphaniae, Sanctae Familiae Jesu, Mariae, Joseph, dupl. maj. (cum iisdem privilegiis ac iuribus praefatae Dominicae), com. Dominicae et Oct.

2) Die 24 martii, S. Gabrielis Arch., dupl. maj.

3) Die 28 junii, S. Irenaei EM., dupl., com. Vig., reposito Festo S. Leonis PC. in diem natalem 3 julii.

4) Die 24 octobris, S. Raphaelis Arch., dupl. maj.

Neminem latet, quantum sit aequum et salutare domesticae familiae ipsius societati consociationem Sanctae Familiae ab Apostolica Sede constitutam, legibus firmatam atque indulgentiis et privilegiis speciatim pro sodalibus et parochis honestatam, fovere ac propagare, et ad hunc etiam finem in universa Ecclesia peculiari ritu liturgico, atque jugi ac fructuosa beneficiorum meditatione et virtutum imitatione, Sanctam Familiam Nazarenam recolere ac celebrare¹⁾. Nec minus congruum est etiam ad incrementum pietatis, ipsiusque a Sancta Familia consociationis, divinam missionem utrius-

¹⁾ Cf. *Decr. auth. S. R. C.*, nn. 3777, 3778, 3802 (vol. III).

que Archangeli, nempe S. Gabrielis ad annuntiandum Dominicae Incarnationis mysterium, et S. Raphaelis cujus conlata in Tobiae familiam beneficia in Sacris Litteris describuntur, religiosa celebritate commemorare.

Hanc occasionem nacto Beatissimo Patri placuit etiam grato animo et liturgico more illum S. Polycarpi Smyrnensis Episcopi discipulum, Lugdunensem Episcopum et Martyrem qui in tuo opere *Adversus haereses* lib. III, magnificum testimonium in perpetuam memoriam de Romana Ecclesia reliquit, scribens: „Ad hanc etiam Ecclesiam propter potentiorem principalitatem necesse est omnem convenire Ecclesiam, hoc est eos, qui undique fideles . . . Hac (Romanorum Pontificum) ordinatione et successione ea quae est ab Apostolis in Ecclesia traditio, et veritatis praeconatio pervenit usque ad nos“.¹⁾

Nec omittendum est quod ex authenticis constat documentis, S. Eleutherium Romanum Pontificem a Lugdunensi Ecclesia per litteras de nonnullis quaestionibus consultum S. Irenaeo litterarum latori Apostolicas traditiones quas Romana Ecclesia servaverat illibatam, aperuisse.²⁾

Itaque idem Sanctissimus Dominus noster omnia quatuor supra dicta Festa, sub respectivo ritu, Officio et Missa, approbata et universae Ecclesiae Latini ritus concessa, ab utroque Clero saeculari et regulari aliisque omnibus qui ad divinum Officium recitandum ex praecepto adstringuntur, jussit peragenda inde ab anno 1922 proxime sequenti; facta tamen potestate Ordinariis locorum et Superioribus majoribus Ordinum seu Congregationum regularium, quatenus in Domino ipsi hoc expedire judicaverint, hujusmodi obligationem pro suis subditis differendi in ulteriorem annum 1923. Servatis de cetero Rubricis atque Apostolicae Sedis Decretis, memorata Festa quoque modo respicientibus. Contrariis non obstantibus quibuscumque.

Die 26 octobris 1921.

† A. Card. Vico, Ep. Portuen. et S. Rufinae, S. R. C. Praefectus
Alexander Verde, Secretarius.

L. S. (Acta Ap. Sed. vol. XIII, n. 14, pag. 543—544).

Vigore facultatis a Sanctissimo Domino concessae obligationem, vi supra laudato decreto designatam, in annum 1923 differimus.

Datum in civ. Siedlce, d. 5 decembris 1921.

† Henricus episcopus.

Biskup Podlaski.

Dekret w sprawie badania wolnego stanu osób, pragnących zawrzeć związku małżeńskiego.

Kongregacja św. Sakramentów dekretem z d. 4 lipca 1921 r.³⁾ poleca Biskupom, ażeby przypominali proboszczom rozporządzenia prawne, dotyczące ustalenia stanu wolnego stron, pragnących zawrzeć związku małżeńskiego.

W myśl tego dekretu, uzupełniając nasze rozporządzenia z d.

¹⁾ I. P. Migne, *Cursus Patrologiae*, ser. graeca, vol. VII, col. 849, 851.

²⁾ Off. propr. Rom. (27 maii) Ss. Joannis I, Urbani I, et Eleutherii P. M. lect. VI.

³⁾ Acta Apost. Sedis, 1921, r. XIII, p. 348-349.

3 stycznia 1919 r. § VIII; 23 stycznia 1920 r. § 25; 24 listopada 1920 r. Nr. 4716 oraz instrukcję ogólną już przedtem podaną (Wiadomości Diec. Podl., 1919, str. 269—274), nakazujemy, ażeby wszyscy W. W. X. X. Proboszczowie oraz ich zastępcy ściśle i bez zastrzeżeń stosowali się do instrukcji szczegółowej, dołączonej do niniejszego dekretu.

W. W. X. X. Dziekani na najbliższej kongregacji dekanalnej tekst instrukcji odczytają i w dyskusji wyjaśniającej zapoznają konfratrów ze sposobem postępowania w poszczególnych wypadkach, przewidzianych we wspomnianej instrukcji.

Dan w Siedlcach, d. 5 stycznia 1922 r.

† Henryk biskup.

Kanclerz ks. J. Ryster.

Instrukcja w sprawie badania stanu wolnego.

1. Can. 1097 § 1 przepisuje: „Proboszcz albo Ordynarjusz miejscowy asystują w sposób dozwolony (licite) przy małżeństwie, 1-o kiedy się prawnie dowiedzą o wolnym stanie pobierających się według przepisu prawa“. ¹⁾ Dekret Kongregacji „de disciplina sacramentorum“ z d. 4 lipca 1921, 1-o ²⁾ nakazuje Ordynarjuszom przypominać proboszczom ściśle przestrzeganie tego przepisu, nawet pod groźą kar kościelnych.

To samo rozporządzenie spotykamy w Prawie cyw. o małżeństwie z 1836 r. art., 52 wzgl. art. 23, 2-o; 25.

2. Badanie stanu wolnego ma na celu wykazać, czy osoby, pragnące zawrzeć związek małżeński, nie zaciągnęły przeszkody unieważniającej (impedimentum dirimens), a zwłaszcza, czy nie zachodzi przeszkoda istniejącego związku małżeńskiego (ligamen—can. 1069).³⁾

3. Należy tu rozróżnić dwa wypadki: I. albo chodzi o ustalenie, czy osoba, pragnąca zawrzeć związku małżeńskiego, nie zaciągnęła przeszkody kanonicznej, czyli o zwykłe ustalenie stanu wolnego (liber status); II—albo strona, powołuje, się na fakt śmierci współmałżonka, a wówczas badanie ma na celu stwierdzenie faktu śmierci (obitus prioris coniugis).

4. Badanie takie w myśl can. 1019, 1020, 1023 powinno się odbyć przed głoszeniem zapowiedzi, na t. zw. egzaminie przedślubnym. Co przypomina rozporządzenie tutejsze diecezjalne z d. 3. stycznia 1919 r. § VIII ⁴⁾ oraz z d. 23 stycznia 1920 r. § 25 ⁵⁾.

5. Badanie takie u nas, ze zwyczaju powszechnego w Polsce⁶⁾, a przynajmniej w całej prowincji kościelnej warszawskiej, przeprowadza proboszcz, bez odnoszenia się o pozwolenie do Ordynarjusza. Nie może atoli sam wydawać świadectwa wolnego

¹⁾ Tłum. polskie ks. J. Fijałka w *Polonia Sacra*, Kraków, 1918, № 2, str. 122—123. Tłumaczenie to cytujemy w niniejszej instrukcji, podając przekład kanonów.

²⁾ *Acta Apost. Sedis*, 1921, v. XIII, p. 348.

³⁾ Por. Ojetti, *Synopsis rerum moralium et iuris pontificii*, Romae, 1912, v. III, k. 3784.

⁴⁾ *Wiadomości Diec. Podlaskie*, 1919 r., z. II, str. 17;

⁵⁾ Tamże, 1920 r., str. 49.

⁶⁾ Por. ks. T. Gromnicki, *Nowy Kodeks Prawa Kanonicznego o Małżeństwie w Polonia Sacra*, cyt. wyżej, str. 91—92.

stanu, lecz akta badania powinien w tym celu przesłać do Kurji diecezjalnej (Dekr. św. Oficjum z d. 25 lutego 1847).¹⁾

6. Badanie takie, o ile chodzi o przesłuchanie stron i świadków, powinno być przeprowadzone formalnie, podług Instrukcji Kongr. św. Oficjum z d. 21 sierpnia 1670, zatwierdzonej przez Klemensa X²⁾, (podanej w adnotacjach urzędowego wydania Kodeksu do can. 1023 § 2; Instrukcji Kongr. św. Oficjum z 1879 r.³⁾; Instrukcji tejże Kongregacji z 1868 r. (ad probandum obitum alicuius conjugis), przypomnianej przy Dekrecie Kongr. św. Sakramentów z d. 12 marca 1910 r.⁴⁾, (cytowanej w adnotacjach do can. 1069) i innych. Formalna strona instrukcji stawia niemal identyczne wymagania, co Kodeks Prawa Kan. w dziale o procesach, zwłaszcza, o badaniu świadków (can. 1754—1791).

7. Badanie stanu wolnego jest łatwiejsze, niż dochodzenie śmierci współmałżonka, to też należy te dwie sprawy odróżniać.

I. Badanie stanu wolnego.

8. Zasadniczo stan wolny stwierdza się przez zapowiedzie (can. 1022—1027).

9. Can. 1023 § 2 przepisuje: „Jeżeli strona przebywała na innym miejscu przez sześć miesięcy po osiągnięciu dojrzałości (post adeptam pubertatem), proboszcz przedłoży rzecz Ordynarjuszowi, który wedle swej roztropności albo zażąda, żeby tam dopełniono zapowiedzi, albo nakaże zebrać inne dowody, czy przypuszczenia (probationes seu coniecturas) o wolności stanu. § 3. Jeżeli jest jakie podejrzenie o zachodzącej przeszkodzie, proboszcz także w razie krótszego pobytu ma się zaradzić Ordynarjusza, który na małżeństwo nie ma pozwolić, zanim wpierw podejrzenie, stosownie do przepisu § 2, nie zostanie usunięte“.

W myśl n. 5 proboszcz nie odnosi się u nas do Ordynarjusza, lecz w wymienionym wypadku sam rozpoczyna badanie podług niniejszej instrukcji:

a) bada stan wolny osoby, jeśli gdzieindziej bawiła po osiągnięciu dojrzałości; czyli w myśl can. 88 § 2: mężczyznę po 14 roku skończonym; kobietę — po 12 roku skończonym; aczkolwiek can. 1067 § 1 wymaga do ważności małżeństwa 16 lat od mężczyzny, 14 od kobiet; wystarcza zatem stwierdzenie stanu wolnego mężczyzny od 16 lat skończonych; kobiety od 14 lat skończonych;

b) badanie takie potrzebne, jeśli gdzieindziej strona przebywała 6 miesięcy, a w razie podejrzenia o zachodzącej przeszkodzie nawet przez czas krótszy;

c) oczywista, że osoby nieznanne proboszczowi, muszą wylegitymować się ze stanu wolnego — mężczyzna od 16 lat skończ.; niewiasta — od 14 lat skończ.

10. Z wykłym dowodem stanu wolnego, w myśl n. 8, będzie

¹⁾ Por. *Ojetti*, cyt. wyżej, k. 3787.

²⁾ Tekst po łac. cały podaje ks. J. Pelczar, *Prawo małż.*, Kraków, 1898, t. III, str. XX—XXIV (dodatki); częściowo ks. J. Grabowski, *Prawa Kan. według Nowego Kodeksu*, Lwów, 1921., str. 184—186, dopiski.

³⁾ Tekst częściowo, ks. *Grabowski*, dz. cyt., str. 186—187, dopiski.

⁴⁾ Ob. *Acta Apostolicae Sedis*, 1910, v. II, p. 199—203.

świadcstwo ogłoszonych w miejscach pobytu strony zapowiedzi z adnotacją, że przeszkód nie wykryto.

11. W myśl n. 9, gdy to niemożliwe, proboszcz przeprowadzi badanie stanu wolnego: a) przez zażądanie od stron dokumentów stanu wolnego; b) przez przesłuchanie świadków; c) ewentualnie przez przysięgę strony (juramentum suppletorium), że jest stanu wolnego.

12. Dokumenty stanu wolnego powinny być kościelne, np. testimonium liberi status (Ledigschein), wydane przez proboszcza tej miejscowości, gdzie strona przebywała, o ile świadczy o całym czasie pobytu danej osoby gdzieindziej; w takim razie proboszcz przesyła dokument przy raporcie do Kurji celem wydania odnośnego świadectwa, jeżeli zaś takie „testimonium“ nie obejmuje całego czasu, proboszcz uzupełni badaniem podług n. 11, b, c.

Uwaga. Can. 470 § 2, 1103 § 2 przepisują, ażeby w ksiązkach ochrzczonych była uczyniona adnotacja o zawarciu związków małżeńskich, lub przyjęciu subdiakonatu, albo złożeniu profesji zakonnej; odnośnie do małżeństw nakazywał to czynić dekret „Ne temere“ z d. 2 sierpnia 1907 r. Rada Ministrów państwa rosyjskiego pod d. 29 kwietnia 1909 r. nakazała to czynić w unikatach i duplikatach ksiąg urodzonych (st. cyw.), atoli nie weszło to w powszechne użycie; a nawet sięgałoby najdalej 1914 r. i stąd metryka urodzenia w pełnym wypisie nie może być, przynajmniej obecnie dowodem stanu wolnego osoby.

13. Dokumenty cywilne nie stanowią dowodu stanu wolnego (Dekret św. Oficjum z d. 2 kwietnia 1873 r.¹⁾). A zatem niewystarczają: a) paszporty z adnotacją stanu wolnego (kawaler, panna), ponieważ mówiłyby tylko o niezawarciu związków małżeńskich, lecz nie wspominałyby o nieistnieniu innych przeszkód; wprawdzie rosyjskie Ministerjum spraw wewnętrznych (Departament obc. wyznań) d. 21 maja 1907 r. N. 1752 poleciło urzędnikom st. cyw. czynić adnotacje o dokonanym ślubie w paszportach obu stron, to jednak byłyby to wskazówki od r. 1907; okupanci niemieccy (d. 7 lipca 1917 r.) zabronili czynić tego urzędnikom st. cyw., zastrzegając takie adnotacje dla urzędów paszportowych²⁾, stąd pozostawili to dobrej woli osób interesowanych; b) dokumenty służbowe i t. p. również wypisują stan osoby na zasadzie jej oświadczenia; c) dokumenty wojskowe nawet „Tymczasowe przepisy o zawieraniu małżeństw przez osoby, należące do wojska polskiego z d. 19 lutego 1919 r.“ (rozdz. I, art. 4) nakazują uważać za proste pozwolenie ze strony władz wojskowych, zastrzegając, że takie zezwolenie „nie stanowi dla osób interesowanych dowodu posiadania przez nich prawa cywilnego do zawarcia małżeństwa“.³⁾

Wymienione wyżej dokumenty, aczkolwiek nie posiadają same przez się znaczenia dowodu, powinny być jednak przejrzone przez proboszcza i dołączone, a przynajmniej opisane w protokóle badania, wspomnianym w n. 11, b, c.

14. Jeżeli strona lub strony stan swój wolny pragną ustalić przez świadków, proboszcz powinien najprzód wykwalifikować świad-

¹⁾ Por. *Ojetti*, dz. cyt., k. 3787.

²⁾ Ob. *Wiad. Archid. War.*, 1917, str. 330.

³⁾ Ob. *Wiad. Diec. Podl.*, 1920, str. 32.

ków, o ile to możliwe przed formalnym protokołem, a także pamiętać o kwalifikacjach świadków przy ich badaniu.

Wspomniane w n. 6 instrukcje pouczają, że

A) świadkami mogą być: a) te same osoby dla obu stron; b) krewni, a nawet rodzice, owszem są oni pożądanymi, jako lepiej poinformowani; c) mogą być kobiety, d) nawet osoby niepełnoletnie, byleby były dojrzałe (puberes); d) akatolicy, zwłaszcza w braku świadków katolików, o ile da się ustalić, iż są wiarogodni (Kongr. św. Oficjum z d. 2 kwietnia 1873 r. ¹⁾);

B) świadkowie powinni: a) składać zeznania pod przysięgą, należy ich jednak przesłuchać, chociażby odmówili złożenia przysięgi (o czym czyni się wzmiankę w protokole badania); b) być znani proboszczowi; odnośnie do nieznanymi należy stwierdzić ich imię i nazwisko, jako też zdolność świadczenia (idoneitas ad testimonium ferendum); w tym celu należy przed rozpoczęciem badania zażądać wskazania jednej osoby, która będąc znaną proboszczowi, poręczy wiarogodność świadka (inaczej zbadać świadka, lecz w protokole zaznaczyć tę okoliczność, oraz dać swoją opinię o świadku w dołączonej do protokołu opinii proboszcza).

C) świadkami nie mogą być: a) osoby zainteresowane, a zatem o stanie wolnym jednej strony nie może świadczyć druga strona (t. zn. narzeczony o narzeczonej, lub viceversa); b) osoby złych obyczajów, oczywiście niewiarogodne, natomiast osoby podejrzane o niewiarogodność (testes suspecti) proboszcz zbada formalnie, lecz okoliczności te zaznaczy w dołączonej do protokołu opinii o świadku.

D) świadkami podejrzanymi (suspecti) będą ci, którzyby w czasie badania: a) oświadczyli, że stawili się sami, nieproszeni, b) przyznali, iż za świadczenie otrzymali lub mają przyrządzone wynagrodzenie (zwrot kosztów przyjazdu nie uważa się za tego rodzaju wynagrodzenie); c) oświadczyli, że strony nie znają, lub nie mogli wykazać, skąd znają stronę i jej stan wolny. Proboszcz okoliczności te zaznaczy w protokole badania i w swojej opinii o świadkach.

E) Należy rozróżniać, skąd świadek zna stronę i jej stan wolny (causa scientiae), czy: a) jest to świadek naoczny (de visu), np. ponieważ razem ze stroną odbył drogę, lub przebywał w innym miejscu, albo często korespondował ze stroną, chociaż razem nie byli, a zatem może wyrazić mniemanie, że strona jest stanu wolnego; czy też b) jest to świadek ze słyszenia (de auditu), zeznający to, co słyszał od innych, od kogo i w jakich okolicznościach i t. p.

15. W samym badaniu sprawy należy rozróżnić następujące wypadki: A) albo 2 świadkowie dają dostateczne dowody stanu wolnego stron; B) albo są to dowody niedostateczne, lub staje 1 tylko świadek; albo C) strona nie może postawić żadnego świadka.

16. W wypadku pierwszym (15 A.) proboszcz bada stronę bez przysięgi, a świadków pod przysięgą.

17. O ile możliwe dobierze sobie innego kapłana, jako notariusza, który razem z proboszczem podpisze protokoły; w braku notariusza—kapłana sam proboszcz badający będzie pisał protokoły.

18. Rozpocznie protokół:

„ Działo się w N. N. (np. w kancelarii proboszcza N.) dnia....

¹⁾ Por. *Ojetti*, dz. cyt., k. 3790—3793.

mca..... roku....., proboszcz parafji N. (ewentualnie przy współudziale ks. N. N., jako notariusza) przystąpił do zbadania stanu wolnego N. N. z parafji N. (vel tutejszej), pragnącego (ej) zawrzeć związek małżeński z N. N. z parafji N. (vel tutejszej)“.

Uwaga. Jeżeli ma ustalić stan wolny obu stron, dodaje po słowach „do zbadania stanu wolnego”—„N. N. z parafji N. (vel tutejszej) oraz N. N. z parafji N. (vel tutejszej), pragnących zawrzeć ze sobą związek małżeński“.

19. Poczem proboszcz przystępuje do badania strony (bez przysięgi i na osobności).

Uwaga. Jeżeli ma badać obie strony, wzywa jedną ze stron najpierw; potem osobno drugą.

W protokóle pisze:

„ N. N. (tu wymieni całe imię i nazwisko strony badanej) wezwany (a), oświadczył co następuje:

20. Poczem proboszcz zapyta stronę o generalia: Jak się nazywa (imię i nazwisko); ile ma lat skończonych; jakiego wyznania; gdzie i odkąd mieszka; czy spełnia obowiązki religijne?

Odpowiedzi na te pytania zapisze w pierwszej osobie:

„Nazywam się N. N.; mam lat 16; i t. d.“

Uwaga. W protokóle pisze się odrazu odpowiedzi na pytania; pytań się nie zapisuje. Uwaga ta dotyczy całego protokółu więc i badania świadków.

21. Proboszcz w dalszym ciągu pyta o specialia:

„Gdzie strona przebywała od 18 r. skończonego (niewiasta od 16 r.; ewentualnie od 16 r. mężczyzna; niewiasta od 14); przez jaki czas w każdej miejscowości; czy nie zawarła tam związków małżeńskich (ewentualnie czy nie czyniła profesji zakonnej i t. p.; czy nie posiada stamtąd świadectwa wolnego stanu, jakie mianowicie?“

Odpowiedzi te zapisze, jak ma uwaga do n. 20.

„od r. 18 (lub 16 czy 14) przebywałem (łam) w N... “it. d.

Uwaga. 1-o Jeżeli strona posiada dokument dostateczny kościelny, wspomniany w n. 12, proboszcz zakończy badanie, w protokóle zapisze fakt złożenia, zamknie protokół, podług n. [24—25.

2-o Jeżeli dokument kościelny będzie niedostateczny, lub strona składa dokumenty cywilne, wspomniane w n. 13, proboszcz, o ile możliwe, wspomniawszy fakt w protokóle, dołączy te dokumenty lub je opíše, zaznaczając np.

„Posiadam świadectwo, wydane przez urząd N., pod d..... m....., r..... №..... które składam (lub dodaje: „w którym zaznaczono...“)

22. W wypadku wspomnianym w n. 21 (Uwaga 2), proboszcz dalej prowadzi badanie strony przez pytania: Czy może wskazać dwóch świadków, którzyby zeznali, iż w czasie pobytu w innym miejscu nie zawarła związków małżeńskich; jakie ich imię i nazwisko?

W protokóle pisze w dalszym ciągu: „Na dowód, tego, że nie zawarłem (łam) związków małżeńskich, powołuję się na świadectwo N. N. z N. i N. N. z N.“

23. Jeżeli świadkowie są nieznanymi proboszczowi, wówczas pyta stronę: kto może poręczyć tożsamość i wiarogodność świadka (w myśl n. 14. B. b), imię i nazwisko tej osoby?

Odpowiedzi proboszcz zapisuje w dalszym ciągu protokółu.

24. Potem proboszcz pyta stronę, czy niema nic więcej do nadmienienia, przeczyta jej zeznanie głośno, zażąda podpisu, lub znaku.

W protokóle pisze:

„Nie mam więcej nic do nadmienienia, powyższe zeznanie, głośno mi odczytane, uznaje za swoje i podpisuję (lub znakiem cechuje)“

Uwaga. Wtedy strona podpisze zeznanie lub położy znak, jeśli jest niepiśmienna. Proboszcz (ewentualnie notariusz) przy znaku napisze: „W ten sposób podpisał (a) się N. N. niepiśmienny (a). Świadczę N. N. (tu podpisze imię i nazwisko proboszcz lub notariusz).“

25. Badanie kończy się słowami:

„Na tem badanie strony N. N. zakończono“.

Poczem proboszcz (ewentualnie i notariusz) podpiszą to zakończenie.)

Uwaga. W podpisach stron, świadków, badającego (ewentualnie) notariusza zawsze należy kłaść całe imię i nazwisko podpisującego.

26. Jeżeli proboszcz ustala wolny stan obu stron może zaraz wezwać osobno do badania drugą stronę, zwłaszcza jeżeli ci sami świadkowie mają wykazać wolny stan obu stron.

W protokóle pisze:

„Poczem wezwany (a) N.N. do badania oświadczył (a) co następuje:

W dalszym ciągu proboszcz bada stronę podług n. 20--25.

27. Jeżeli strona, lub strony obiecują przyprowadzić nieobecnych świadków, proboszcz naznaczy im termin badania, o czym może uczynić osobną wzmiankę pod protokólem i wzmiankę tę podpisze (ewentualnie wraz z notariuszem).

W terminie oznaczonym proboszcz rozpoczyna badanie świadków nowym protokólem. (Protokół taki można prowadzić na tymże arkuszu, co i badanie stron).

Rozpoczyna, jak ma n. 18, tylko po słowach „przystąpił do zbadania“ dodaje się: „świadków, wskazanych przez N. N. (lub i N. N.), w powyższym protokóle (lub w protokóle badania z d... m... r.“ (tutaj wskaże daty poprzednich protokółów) i prowadzi dalej podług n. 29 i nast.

28. Jeżeli świadkowie są obecni, proboszcz po zamknięciu protokółu (n. 25 lub 26) pisze:

„Poczem przystąpiono do badania wyżej wymienionych świadków“.

29. Proboszcz wezwie świadków do przysięgi. Strona (lub strony) mogą być obecne.

Przedewszystkiem przedstawi świadkom ważność przysięgi, a zarazem upomni, by w zeznaniach nie powodowali się względami, lecz mówili szczerą prawdę, a następnie odbierze od świadków (razem wszystkich) przysięgę (de veritate dicenda).

Formularz przysięgi, na osobnym arkuszu przepisanej, brzmi:

„W imię Trójcy Przenajświętszej. Amen. Ja N. N. przyrzekam i przysięgam P. Bogu Wszechmogącemu, w Trójcy św. Jedynemu, że na wszystkie pytania, zadane mi w sprawie wolnego stanu N. N. odpowiem szczerze i prawdziwie, nic nie tając z tego, co wiem, a co do wyświecenia sprawy posłużyć może. Tak mi dopomóż Panie Boże Wszechmogący i niewinna Męko Zbawiciela Mojego. Amen“.

Uwaga. 1-o Przysięga może być odebrana w sali badania (bez ubioru liturgicznego), jednocześnie od wszystkich świadków, którzy

przy tym akcie klęczą, położywszy (o ile to możliwe) palce prawej ręki na krucyfiksie; inaczej podnoszą 2 palce w górę. Protestanci i schizmatycy przysięgają stojąc, podniósłszy dwa palce w górę.

2-o Formularz przysięgi podpisują świadkowie, proboszcz (a ewentualnie i notariusz); niepiśmienni czynią znaki krzyża, przytem robi się adnotację, kto te znaki położył, jako niepiśmienny (ob. Uwaga do n. 24).

3-o Formularz podpisany dołącza się, jako niezbędny aneks do protokołu. W razie odmowy przysięgi ob. 14, B. a.

W protokóle zapisuje się:

„Świadkowie powyżsi, po upomnieniu przez proboszcza o ważności przysięgi, złożyli ją i podpisali (lub nacechowali) własnoręcznie, formularz, przy niniejszem załączony.

30. Po przysiędze proboszcz zatrzymuje jednego świadka, reszta świadków i strona (lub strony) usuwają się do innej sali.

W protokóle pisze się:

„Poczem osobno wezwany do badania świadek N. N. zeznał:

Uwaga: 1-o w protokóle zeznań świadków pisze się, bez zapisywania pytań, odpowiedź na niżej umieszczone pytania, w pierwszej osobie „Nazywam się i t. d.“, trzymając się, o ile można, wyrażeń świadków, 2-o jeżeli w protokóle coś poprawiono lub dopisano, należy o tem uczynić wzmiankę przed zamknięciem protokołu.

31. Umieszcza się odpowiedź na pytania:

I. Generalia: A) Jak się świadek nazywa (imię i nazwisko); ile ma lat skończonych; jakiego wyznania; gdzie mieszka (ewent. jak dawno), czem się zajmuje; czy nie był sądownie karany, czy spełnia obowiązki religijne.

B) Czy do świadczenia przystępuje proszony, czy dobrowolnie (ewentualnie przez kogo, gdzie i kiedy był proszony).

C) Czy za świadczenie otrzymał wynagrodzenie, czy ma co obiecane; od kogo i w czyjem imieniu (ob. n. 14. D. b.)

Uwaga. Kongr. św. Oficjum d. 2 kwietnia 1873 r. wyjaśniła, że pytanie to (C) naogół nie powinno być pomijane; wyjątkowo, gdyby świadek był wolny od podejrzenia tego rodzaju ze względu na swój charakter np. kapłan, lub na wysoki urząd, a pytanie takie mogłoby go obrazić, można je pominąć.¹⁾

32. Poczem proboszcz pyta świadka o

II. Specialia. A) Czy świadek zna N. N. (stronę); od jakiego czasu, skąd ewent. w jakim miejscu i w jakich okolicznościach go poznał; czy nie wie, że N. N. zawarł związki małżeńskie (lub złożył profesję zakonną i t. p.)

B) Czy świadek nie przypuszcza, że N. N. mógłby bez jego wiedzy zawrzeć związki małżeńskie; na czem to przypuszczanie opiera; (ewent. czy korespondował z N. N., co N. N. pisał i t. p.)

C) Czy ma co do powiedzenia więcej, by wyjaśnić sprawę.

Poczem proboszcz zakończy badanie świadka podług n. 24—25.

33. Następnie proboszcz wezwie na osobne badanie drugiego świadka ewent. innych też i przeprowadzi je podług n. 30—31.

34. Jeżeli zachodzi potrzeba badania osób, poręczających osobę i wiarogodność świadka (w myśl n. 14. B. b); osoby te, o ile razem ze świadkami nie składały przysięgi, uczynią to podług n. 29.

1) Por. Ojetti, dz. cyt., kol. 3789.

Uwaga. 1-o W formularzu przysięgi (n. 29) zamiast słów „w sprawie wolnego stanu N. N.” umieszcza się „w sprawie tożsamości i wiarogodności N. N.”

2-o do protokołu proboszcz zapisze:

„Następnie przystąpiono do badania N. N., poręczającego tożsamość i wiarogodność N. N. świadka (lub N. N. i N. N. świadków) w sprawie wolnego stanu N. N. (strony):

W dalszym ciągu w protokóle zapisze o przysiędze, jak ma n. 29.

35. Potem pyta ową osobę o I. Generalia, jak ma n. 30—31, zapisując odpowiedzi do protokołu.

36. Dalej pyta o II. Specialia: Czy zna N. N. (świadka lub świadków badanych): jakie N. N. istotnie ma imię i nazwisko, gdzie mieszka, czem się zajmuje; skąd go zna; czy uważa go za mówiącego szczerą prawdę; na czym to opiera i t. p. Potem badanie zakończy jak ma n. 24—25.

Uwaga. W sposób, wskazany w n. 33—35 proboszcz, o ile to potrzebne, zbada protokółarnie inne osoby, ustalające tożsamość i wiarogodność innych świadków.

37. Jeżeli proboszcz ma zakończyć badanie całej sprawy, wówczas w dalszym ciągu pisze swoją opinię o stronie (stronach), o wszystkich świadczących i o całej sprawie, z krótkim umotywowaniem.

„Nadto nadmieniam, że . . . i zakończy:

„Na tem badanie stanu wolnego N. N. (lub i N. N.) ukończono i podpisano“.

Podpisze proboszcz (ewentualnie i notariusz).

Wreszcie protokoły z aneksami przy osobnym raporcie proboszcz przesyła do Kurji, celem ewentualnego otrzymania świadectwa wolnego stanu.

38. Jeżeli zachodzi wypadek wymieniony w n. 15. B., t. j. zeznania świadków nie dają dostatecznych dowodów wolnego stanu osób, wówczas proboszcz wezwie do przysięgi uzupełniającej stronę i osobno rozpocznie dalsze dochodzenie.

W protokóle pisze:

„Ponieważ wyżej zaznaczone zeznania świadków nie ustalają stanu wolnego N. N., tenże (taż) został (a) wezwany (a) do złożenia przysięgi uzupełniającej“.

39. Przedewszystkiem proboszcz przedstawi ważność przysięgi, poczem w dalszym ciągu (nie zaś na osobnym arkuszu) napisze następujący formularz:

„W imię Trójcy Przenajświętszej. Amen.

Ja N. N. przysięgam Panu Bogu Wszechmogącemu, w Trójcy św. Jedyńemu, że żadnych związków małżeńskich w życiu swoim nie zawierałem (am) i o ile wiem, nie jestem związany (a) żadną przeszkodą unieważniającą zamierzone przemnie małżeństwo z N. N. (tu wymienić imię i nazwisko drugiej strony).

Tak mi dopomóż Panie Boże Wszechmogący i niewinna Męko Zbawiciela Mojego. Amen“.

Ob. Uwagi 1, 2 do n. 29.

Poczem proboszcz zakończy badanie podług n. 37.

40. Jeżeli strona przedstawia jednego tylko świadka, (n. 15 B.) proboszcz rozpoczyna i prowadzi badanie strony podług n. 17—23, poczem pyta stronę, czy gotowa własną przysięgą stwierdzić stan

wolny? Odpowiedzi zapisuje do protokołu i prowadzi dalej badanie podług n. 24—36.

41. Poczem proboszcz pisze w protokóle:

„Wobec zeznań jednego świadka, N. N. (strona) został (a) wezwany (a) do złożenia przysięgi uzupełniającej“

42. Następnie proboszcz postąpi podług n. 39. To samo uczyni, jeśli potrzeba, odnośnie do drugiej strony.

43. Jeżeli strona nie ma świadka stanu swojego wolnego (n. 15. C), proboszcz rozróżni dwa wypadki, albo (A) zna stronę i może sam świadczyć o jej wiarogodności, albo (B), jestto osoba mu nieznaną.

44. W wypadku pierwszym (n. 43. A) proboszcz prowadzi badanie strony podług n. 17—21.

Poczem pyta, czy strona może przedstawić świadków? czy gotowa przysięgą stwierdzić swój stan wolny?

W protokóle pisze:

„Świadców mojego stanu wolnego nie mogę przedstawić i t. d.“

45. Poczem proboszcz pisze w protokóle:

„Wobec powyższego N. N. (strona) został a) wezwany (a) do złożenia przysięgi ustalającej jego (jej) stan wolny“.

i następnie prowadzi badanie podług n. 39.

46. W wypadku drugim (n. 43. B) proboszcz prowadzi badanie strony podług n. 17—21.

Poczem pyta, czy strona może przedstawić 2 świadków, znanych proboszczowi, którzyby poświadczyli jej wiarogodność? jakie ich imię i nazwisko? czy strona gotowa przysięgą stwierdzić swój stan wolny. Odpowiedzi zapisze do protokołu i zakończy badanie stony podług n. 24—25.

47. Następnie proboszcz przystąpi do protokólnego badania świadków o wiarogodności strony podług n. 27 lub 28, 29, 30, 34—36, 45.

Ewentualnie n. 46—47 stosuje do drugiej strony.

48. Wyjątkowy wypadek przewiduje can. 1019, § 2: „W niebezpieczeństwie życia (in periculo mortis), jeśli nie można mieć innych dowodów i jeżeli niema przytem oznak przeciwnych, wystarcza zaprzysiężone twierdzenie pobierających (contrahentium), że zostali ochrzczeni i żadną nie są związani przeszkodą“.

Kapłan wtedy spisze krótki protokół¹⁾, a jeśli jest articulus mortis przyjmie przysięgę i potem sporządzi protokół, który wraz z raportem odeśle do Kurji.

Jeżeli możliwe, stronę zbada normalnie²⁾, podług wyżej wymienionych przepisów.

II. Dochodzenie śmierci jednego z małżonków.

49. Podług brzmienia can. 1069 § 2: „Jakkolwiek uprzednie małżeństwo jest nieważne, lub rozwiązane z jakiegobądź przyczyny, nie wolno przecież zawierać innego, zanim będzie wiadomo prawnie

¹⁾ Por. ks. Gromnicki, dz. cyt., str. 3.

²⁾ Por. Leitner, *Handbuch des kath. Kirchenrechts auf Grund des naeuen Kodex.* Regensburg, 1921, 4 Lief., str. 255—256.

(legitime) i na pewno (certo) o nieważności lub rozwiązaniu uprzedniego" (ob. też can. 1142); can. 1118 „Małżeństwo ważne prawnie i spełnione nie może być rozwiązane władzą ludzką i z żadnej przyczyny, jak tylko przez śmierć“.

A zatem fakt śmierci współmałżonka powinien być ustalony prawnie i na pewno, o ile strona powołuje się na swoje wdowieństwo.

50. Ustalenie faktu śmierci powinno być dokonane: a) przed ogłoszeniem zapowiedzi (ob n. 4); b) przeprowadza odnośne badania sam proboszcz, bez uprzedniego zwracania się do Kurji (ob. n. 5.); c) badanie to przeprowadza formalnie zgodnie z instrukcjami wyliczonymi w n. 6., podług niżej podanych wskazówek, n. 62—84;

51. Fakt śmierci ustalić należy (legitime et certo) przez odpowiednie dowody: A) dokumenty zgonu; B) o ile są one niedostateczne, uzupełnić je dochodzeniem, podług niżej podanych wskazówek; C) o ile brak dokumentów, należy fakt ustalić przez zeznanie świadków.

52. Dokumentem wystarczającym jest metryka kościelna zgonu współmałżonka (Instr. św. Oficjum z 1868 r. p. 2; Prawo o małż. z r. 1836, art. 53).

A) Jeżeli taką metrykę proboszcz posiada w swoich aktach zgonu, opierając się na tem, bez odnoszenia do Kurji, daje ślub stronie wdowiej; B) jeżeli metryki zgonu w danej parafji nie ma, proboszcz zażąda jej złożenia (w pełnym wypisie), o ile tam znajdzie wzmiankę, że umarły (a) pozostawił po sobie współmałżonka (osobą zainteresowaną), postąpi jak w poprzednim punkcie (A); C) jeżeli metryka kościelna jest niezupełna, o ile proboszcz ma wątpliwości, uzupełni dokument podług niżej podanej instrukcji n. 64—73).

53. Oprócz metryki kościelnej, dokumentem wystarczającym zgonu może być świadectwo formalne o śmierci, wydane ze szpitala, z wojska przez urząd duchowny lub cywilny tego miejsca, w którym osoba zmarła (Instr. św. Oficjum z 1868 r. p. 2). Musi to być dokument formalny zgonu, a zatem a) wydany z oznaczeniem urzędu, który wydaje, miejsca i daty wydania, opatrzony urzędową pieczęcią; b) musi świadczyć o dacie i fakcie śmierci, nie zaś o przypuszczeniach; c) posiadać wzmiankę, że zmarły pozostawił po sobie współmałżonka (osobę interesowaną).

Jeżeli A) dokument taki posiada wszystkie te cechy i nie budzi wątpliwości, proboszcz postąpi jak ma n. 52. B.

Jeżeli B) dokument budzi wątpliwości: a) co do formy, lub b) co do tego, czy odnosi się do osoby interesowanej, proboszcz uzupełni wątpliwość dokumentu dochodzeniem podług niżej podanej instrukcji: w pierwszym wypadku a) podług n. 74—80, w drugim podług n. 64—73.

54. Orzeczenia sądowe o śmierci osoby, albo: A) opierają się na dokumencie urzędowym zgonu, a wówczas proboszcz zwróci się urzędowo o odpis dokumentu i oceni go podług n. 52—53; B) albo opierają się na zeznaniu świadków, a wtedy proboszcz zatroszczy się o odpisy zeznań i oceni je podług niżej podanej instrukcji n. 77; C) albo dotyczą t. zw. uznania zaginionych za nieobecnych podług art. 39—45 Kodeksu Cywiln. Król. Polsk. W tym ostatnim wypadku proboszcz zwróci się urzędowo o odpis

aktów i rozpozna, na czem się opiera powyższy wyrok. Więc albo to będą wypadki wymienione wyżej (A. B.), albo też będzie to prawne orzeczenie zniknięcia, bez wzmianki faktu śmierci, wówczas orzeczenie takie nie jest dowodem śmierci ¹⁾, jak i fakt nieobecności, choćby długotrwałej nie jest sam przez się „*praesumptio mortis*” (Pius VI ad arch. Prag., 11 lipca 1789; Instr. z 1868 r. p. 1), chyba, że będzie poparty innymi przypuszczeniami (Dekret Kongr. św. Sakram. 29 kwietnia 1915 r. ²⁾)

55. Prawo o małżeństwie z 1836 r., art. 54 stanowi: „Jeżeliby zachodziła trudność w otrzymaniu aktów . . . zejścia, duchowny dopełniający obrzędu ślubnego, może poprzestać na świadectwie dwóch osób, dobrze mu znanych. Zeznanie ich, przyjęte do protokołu przez proboszcza, sąd pokoju, burmistrza lub wójta, dołączone być winny do księgi stanu cywilnego”. Artykuł ten przypuszcza, że protokół taki wystarcza za *testimonium de obitu*. Atoli a) prawo kanoniczne wymaga, ażeby na zasadzie zeznania świadków Kurji diecezjalna nie zaś proboszcz wydawał świadectwa „*de obitu*”. (Dekret św. Oficjum z. d. 25 lutego 1847. ob. wyżej n. 5); b) urzędy świeckie badają zazwyczaj świadków ogólnie i przytem razem; to też protokoły takie należy ocenić podług niżej podanej instrukcji (n. 77); o ile badanie świadków odpowiada tym wymaganiom, proboszcz prześle przy raporcie protokół do Kurji celem otrzymania odnośnego dokumentu; o ile zaś będą to badania nieformalne, należy je zużyć, jako pomoc, do przeprowadzenia kanonicznego dochodzenia śmierci (n. 74—84).

56. Dokumenty półurzędowe, np. kartki polowe z doniesieniem o śmierci, przekaz na pozostałe po zmarłym ruchomości, asygnaty komisyj zasiłkowych, albo funduszu wdów i t. p.; jakoteż dokumenty prywatne, jak listy z wiadomością o śmierci i t. p. same przez się nie stanowią dostatecznych dowodów zgonu; natomiast posiadają znaczenie pomocnicze przy przeprowadzeniu dochodzenia śmierci (n. 74—84). (Dekrety Kongr. św. Sakr. z d. 22 stycznia 1909 r.; 26 marca 1909 r. i in. ³⁾).

57. Jeżeli osoba zainteresowana powołuje się na fakt długotrwałej nieobecności współmałżonka, a żadnych dowodów śmierci nie posiada, ani wiadomości nie posiada, proboszcz poleci jej by czyniła poszukiwania:

A) Jeżeli chodzi o osoby, przypuszczalnie zmarłe w Polsce, osoba interesowana, o ile domyśla się prawdopodobnego miejsca zgonu, powinna się zwrócić do proboszcza tej miejscowości w sprawie aktu zejścia; lub robić poszukiwania przez urzędy policyjne, przez ogłoszenie w gazetach i t. p.

B) Jeżeli chodzi o poszukiwanie osoby poza granicami Polski, należy zwrócić się do Ministerstwa Spraw Zagranicznych podług instrukcji, podanej w „Wiadomościach Diecez. Podlaskich⁴⁾”; ewentualnie, do Komisji reemigracyjnej osób z Rosji powracających (dopóki ta Komisja działa) lub t. p.

¹⁾ Przyznają to sami świeccy prawnicy np. W. L. Jańowski, *Prawo cywilne na ziemiach polskich T. I. Źródła, Prawo małżeńskie*, Warszawa 1919.

²⁾ *Acta Apost. Sedis*, 1915, v. VII, p. 235—236.

³⁾ Por. *Nouvelle Revue Theolog.*, Paris-Tournai, 1909, t. 41, p. 735—738.

⁴⁾ 1920 r., str. 32—33.

C) Jeżeli chodzi o osobę wojskową, należącą do armii Ojczy-
stej, należy zwrócić się do Kurji Biskupa Wojsk Polskich w Warsza-
wie, lub do odnośnej Zwierzchności Wojskowej, albo do Minister-
stwa Spraw Wojskowych, o ile nie wiadomo bliżej do jakich kadr
wojskowych należał poszukiwany.

Poszukiwania mogą dać w rezultacie, albo: a) d o k u m e n t, wspo-
mniany w n. 53, należy go ocenić, podług tam podanych wskazówek;
albo b) dowód ze wzmianką o g ó l n ą przypuszczalnej śmie-
ci, wówczas należy prowadzić protokólne dochodzenie dalsze,
podług niżej podanej instrukcji n. 74—84; albo c) odpowiedź, że po-
szukiwany z a g i n ą ł b e z ś l a d u, lecz był uczestnikiem bitwy,
wówczas należy prowadzić dalsze dochodzenia n. 74—84 (Dekret
Kongr. św. Sakram. z d. 12 marca 1910¹⁾); albo d) odpowiedź, że po-
szukiwany z a g i n ą ł i n i c o n i m n i e w i a d o m o (bez wzmianki
o uczestnictwie w bitwie), lub też e) odpowiedź, że jest nieznan, wtedy
należy czynić dalsze poszukiwania, dopóki nie natrafi się na ślad
domniemanej śmierci (św. Kongr. de Propag. z 1792 r. ²⁾).

58. A d n o t a c j a w p a s z p o r c i e lub innych dokumentach
osobistych „wdowiec“, lub „wdowa“, nie jest sama przez się do-
wodem śmierci współmałżonka (ob. wyżej n. 13). Osoba, posiadająca
taki dokument, powinna innymi dowodami poprzeć fakt śmierci
współmałżonka n. 74—84. Wspomniany jednak dokument należy do-
łączyć, lub przynajmniej opisać w protokóle dochodzenia śmierci.

59. W dochodzeniu śmierci nie można jako dowód podawać
przysięgi uzupełniającej osoby interesowanej (Dekret św. Ofi-
cjum. z d. 3 maja 1893 r. ³⁾); natomiast osoba taka może być dopu-
szczona, jako świadek, odnośnie do okoliczności, oświetlających
inne dowody.

60. Dowodami faktu śmierci mogą być zeznania świadków.

Proboszcz powinien wykwalifikować świadków podług n. 14.

Uwaga. Odnośnie do n. 14. C a, od świadczenia usuwa się
osoby z a i n t e r e s o w a n e, więc nie może być świadkiem osoba,
pragnąca zawrzeć związku małżeński z osobą, która dochodzi śmierci
współmałżonka.

61. W samym badaniu świadków należy rozróżnić 3 wypadki: A) albo interesowana osoba wskazuje 2-ch świadków, dostatecznie ustalających fakt śmierci, wówczas proboszcz, po przeprowadzeniu badania, zamknie je i wraz ze swoją opinią o świadkach, stronie i fakcie śmierci prześle protokoły przy raporcie do Kurji; B) albo też zeznanie 2-ch świadków niedostatecznie ustala fakt śmierci, lub składa zeznanie 1 świadek, wówczas proboszcz bada świadków innych znających stronę, jej współmałżonka, ich po-
życie i t. d., poczem nagromadziwszy przypuszczeń, zakończy, jak ma wyżej punkt A; C) albo strona niema świadków faktu śmierci, lecz powołuje się na dokumenty niewystarczające, wówczas proboszcz uzupełnia je przez badanie świadków, znających stronę, jak ma punkt B.

62. Przystępując do ustalenia faktu śmierci, proboszcz najprzód przekona się, czy osoba interesowana posiada d o k u m e n t wystar-

¹⁾ *Acta Apost. Sedis*, 1910, v. II, p. 196—199.

²⁾ *Por. Ojetti*, dz. cyt., kol 3794—3795.

³⁾ *Por. Ojetti*, dz. cyt., k. 3798.

czający (n. 52, A, B; 53. A), wówczas proboszcz nie prowadząc protokołu, i nie odnosząc się do Kurji, daje ślub, a dokument wspomniany dołącza jako aneks do księgi aktów st. cyw.

Jeżeli takim dokumentem są zeznania świadków (n. 54. B. 55. b), odpowiadające instrukcji (n. 77) wówczas proboszcz bez badania protokółarnego, dokument ten przy raporcie i narkreśleniu swojej opinji prześle do Kurji celem otrzymania testimonium de obitu.

63. Jeżeli strona składa metrykę śmierci niezupełną (n. 52, C) lub inny dokument formalny (n. 53, a. b) lecz bez wzmianki o tem, że zmarły pozostawił po sobie współmałżonka (osobę interesowaną), a proboszcz wątpi o tem, czy odnosi się do danej osoby, wówczas proboszcz prowadzi uzupełniające formalne dochodzenie, podług n. 64—69.

64. Badanie rozpocznie podług n. 17, 18.

Uwaga. Przepisując treść n. 18, zamiast słów „do zbadania stanu wolnego i t. d.“, zaznaczy, do ustalenia faktu śmierci N. N., na prośbę N. N. (osoby interesowanej).

65. Dalej bada interesowanego protokółarnie (bez przysięgi) podług n. 19—20.

66. Przechodzi do specialia: Czy ma dowód śmierci współmałżonka? od kogo, kiedy i w jakich okolicznościach otrzymał (a) dokument śmierci N. N.; czy to jest jej mąż, (żona); kiedy i gdzie zawarli związek małżeński; czy posiada metrykę ślubną, lub czy może ją dostarczyć?

Odpowiedzi zapisze, jak zawsze, w pierwszej osobie do protokołu (zaznaczając fakt złożenia dokumentu).

Uwaga. A). Jeżeli badany (a) składa metrykę ślubną, proboszcz zapisze to do protokołu oraz, o ile uważa sprawę za wyświeconą, zakończy badanie strony podług n. 24—25, a protokół z dowodami i metryką ślubną, wraz z opinją o sprawie prześle przy raporcie do Kurji.

B) Jeżeli strona obiecuje potem dostarczyć metrykę ślubną, proboszcz zapisze to do protokołu, zakończy badanie podług n. 24—25; następnie otrzymawszy metrykę ślubną, o ile uważa sprawę za wyjaśnioną, postąpi jak ma punkt A.

C) Jeżeli strona oświadczy, że metryki ślubnej złożyć nie może, proboszcz zapisze to do protokołu wraz z dowodem niemożności złożenia i dalej bada, jak ma n. 66.

66. Proboszcz pyta stronę: kto może poświadczyć, że umarły był istotnie współmałżonkiem (imię i nazwisko oraz miejsce zamieszkania dwóch świadków).

Jeżeli świadkowie są nieznanymi proboszczowi: kto może poświadczyć wiarygodność świadka (imię i nazwisko osoby — po jednej dla każdego świadka w myśl n. 14 B. b).

Poczem proboszcz zakończy badanie strony podług n. 24—25.

67. Następnie proboszcz przechodzi do badania świadków, zachowując wskazówkę n. 27 lub 28.

Najprzód wezwie świadków do przysięgi podług n. 29.

Uwaga. W formularzu przysięgi zmienia się słowa „w sprawie wolnego stanu N. N.“ — na „w sprawie osoby N. N. (interesowanej).“

Po przysiędze proboszcz prowadzi badanie podług n. 30—31; dalej pyta o specialia:

Czy świadek zna N. N. (osobę interesowaną), od jakiego czasu (ewentualnie w jakim miejscu i w jakich okolicznościach ją poznał); czy wie o jej ślubie, z kim (imię i nazwisko), kiedy i gdzie odbył; skąd o tem wie, czy słyszał o śmierci współmałżonka, kiedy i od kogo?

Czy ma co więcej do powiedzenia, by wyjaśnić sprawę?

Badanie kończy się podług n. 24—25.

68. Następnie proboszcz wezwie o s o b n o do badania drugiego świadka i przeprowadzi wszystko, jak ma n. 67.

69. Jeżeli zachodzi potrzeba badania o s o b, poręczających o s o bę i w i a r o g o d n o ś ć świadka, proboszcz postąpi podług n. 34—36 i zakończy podług n. 37.

Uwaga. W protokóle zamiast słów „w sprawie wolnego stanu N.N.” pisze się „w sprawie dochodzenia śmierci N. N.”

70. Jeżeli interesowany nie może przedstawić metryki ślubnej, ani też wskazać świadków faktu ślubu, proboszcz może ustalić fakt za pomocą przysięgi osoby interesowanej (Dekret Kongr. św. Sakr. z d. 6 marca 1911 r.¹⁾).

W tym celu proboszcz, po przeprowadzeniu badania, jak ma 64—65, pyta stronę: czy gotowa przysięgą stwierdzić fakt ślubu z N.N.

71. Jeśli osoba interesowana: A) nie budzi w proboszczu wątpliwości co do swej wiarogodności, proboszcz wypełnia n. 72; B) inaczey pyta dalej, czy może wskazać 2 świadków znanych proboszczowi co do swej wiarogodności (badający zapisze ich imiona i nazwiska oraz miejsce zamieszkania)

72. W wypadku pierwszym (71 A), proboszcz pisze w protokóle: „Poczem N. N., wydający (a) mi się wiarogodnym (a) został upomniany o ważności przysięgi i złożył (a) następujące zaprzysiężone zeznanie:

W imię Trójcy Przenajświętszej. Amen. Ja N. N. przysięgam Panu Bogu Wszchemogącemu, w Trójcy św. Jedyneemu, że w r. N. w parafji N. N. zawarłem (am) związek małżeński z N. N., który w r. N. odjechał (opuścił mnie) a teraz składam dowód N. N. z tem przekonaniem, że zmarły (a) jest moim mężem (moją żoną). Tak mi dopomóż Panie Boże Wszchemogący i niewinna Męko Zbawiciela Mojego. Amen“

Uwaga. 1-o Ma tu zastosowanie uwaga 1 i 2 do n. 29.

2-o Proboszcz zakończy badanie strony podług n. 24—25 i całe akta z aneksami oraz opinią o sprawie prześle przy raporcie do Kurji celem otrzymania testimonium de obitu.

73. Jeżeli zachodzi wypadek drugi (71 B), proboszcz n a j p r z ó d zbada świadków o wiarogodności strony podług n. 34—36; poczem stronę podług n. 72 i zakończy jak ma uwaga 2 do n. 72.

74. Jeżeli interesowany składa albo nieformalne świadectwo śmierci (n. 53. B. a), lub nieformalne zeznania świadków (n. 54, B, 55, b), lub też dokumenty półurzędowe, albo prywatne (56), czy też powołuje się na adnotację w paszporcie (58), wówczas powinien uzupełnić te dowody, albo: A) przez zeznania świadków o fakcie śmierci; albo B) przez inne przypuszczenia.

75. W wypadku, wymienionym w n. 74, A. t. j. gdy interesowany posiada dokumenty niewystarczające, natomiast powołuje się na zeznania świadków zgonu lub też nie posiadając

¹⁾ Por. *Ojetti*, dz. cyt., k. 3793—3794.

dokumentów wprost, powołuje się na zeznania świadków zgonu, proboszcz rozpoczyna od badania strony n. 17, 18 (ob. uwaga do n: 64), 19—20.

76. Następnie przechodzi do pytań o specialia: a) Kiedy i gdzie, z kim (imię i nazwisko) zawarł (a) związki małżeńskie?

Uwaga. Jeśli odpowiedź jest znana proboszczowi, może to pytanie opuścić.

Dalej pyta: b) kiedy współmałżonek opuścił interesowanego; dla jakich powodów; czy dawał znaki życia, jak i kiedy; czy pisywał listy; czy strona je posiada,

c) kiedy, od kogo i w jakich okolicznościach otrzymał dokument (lub wiadomość) o śmierci współmałżonka. (Imiona i nazwiska, oraz miejsce zamieszkania świadków).

Uwaga. 1-o Jeśli strona powołuje się na dokumenty, wymienione w n. 74, należy je dołączyć do protokołu; o dołączeniu uczynić wzmiankę („który przy niniejszem zeznaniu składam“);

2-o Jeżeli strona powołuje się na to, że miała dokument, ale ten zaginął, proboszcz pyta:

d) Kto ten dokument widział, czytał i t. p. (imiona i nazwiska świadków zapisze wraz z miejscem ich zamieszkania). Ewentualnie wypełni n. 23.

Poczem proboszcz zakończy badanie strony podług n. 24—25, a w razie potrzeby zachowa n. 27.

77. Jeżeli świadkowie są obecni proboszcz wypełni n. 29.

Uwaga. 1-o W formularzu przysięgi zamiast słów „w sprawie wolnego stanu N. N.“ kładzie się „w sprawie dochodzenia śmierci N. N.“

Poczem proboszcz wypełni n. 30—31.

Następnie pyta o specialia:

a) Czy świadek zna N. N. (domniemanego zmarłego), od jakiego czasu (ewentualnie, w jakim miejscu i w jakich okolicznościach go poznał);

b) Czy wie o śmierci N. N., czy widział, czy słyszał? Jeżeli widział opowie fakt dokładnie z okolicznościami. Jeżeli słyszał opowie, od kogo, kiedy i w jakich okolicznościach;

Uwaga. 2-o Jeżeli świadek (ex auditu) powołuje się na świadka, (ex visu) proboszcz wypyta o imię i nazwisko tej osoby, czy żyje, gdzie mieszka (miejscowość i parafia) — i to zapisze do protokołu.

c) Jeżeli proboszcz nie zna świadka i wątpi o jego prawdomówności, zapyta, kto może poręczyć jego wiarogodność, wskazać imię nazwisko i miejsce zamieszkania;

d) Czy ma więcej co do powiedzenia i t. d. jak ma n. 24—25.

Poczem proboszcz prowadzi także badanie drugiego świadka, a ewentualnie osób, stwierdzających wiarogodność świadków podług n. 34—36.

78. Jeżeli zaszedł wypadek, wymieniony w n. 77; (b. Uwaga. 2-o) proboszcz, o ile może, sam zbada wskazanego świadka, (ex visu) podług n. 77; jeżeli świadek przebywa w innej parafji naszej diecezji, prześle akta do proboszcza z prośbą o zbadanie i zwrot aktów wraz z opinią o świadkach; jeżeli świadek taki przebywa poza diecezją, proboszcz prześle akta do Kurji tutejszej z prośbą o wyjednanie badania w innej diecezji.

79. Jeżeli zachodzi wypadek, wspomniany w n. 76, Uwaga 2-o, proboszcz wybada świadków wskazanych, pod przysięgą podług n. 77, czyli wypełni n. 29 (wraz z uwagą 1-o do N. 76), n. 30—31, poczem pyta o specialia:

a) Czy świadek zna N. N. (stronę interesowaną); od jakiego czasu; skąd;

b) Czy widział dokument śmierci, w jakich okolicznościach, kiedy poznał ten dokument, co zawierał i t. p. — lub czy słyszał od N. N. (osoby interesowanej) o otrzymaniu wiadomości o śmierci jej współmałżonka; co mianowicie; kto inny też o tem słyszał i t. p.

c) ewentualnie zapyta proboszcz to, co ma n. 77, c.

Poczem proboszcz zakończy badanie podług n. 24—25. Uwaga: Następnie proboszcz prowadzi także badanie innych świadków, a ewentualnie osób stwierdzających wiarogodność świadków podług n. 34—36.

80. Jeżeli proboszcz badanie uzna za dostatecznie wyświetlające sprawę, zamyka protokół i akta wszystkie (z aneksami) wraz ze swoją opinią o stronie, świadkach i całej sprawie przesyła przy raporcie do Kurji celem ewent. otrzymania testimonii de obitu.

81. Jeżeli, po przeprowadzeniu badania podług n. 75—77 (ewent. i 78—79), świadkowie niedostatecznie ustalają fakt śmierci, proboszcz wezwie stronę i zażąda od niej wskazania dwóch świadków, którzyby pod przysięgą zeznali, jakie było pożycie i położenie materialne małżonków i t. p. okoliczności.

W protokóle pisze:

„Wobec niedostatecznego wskazania faktu śmierci N. N. przez wyżej przeprowadzone badanie, wezwany (a) N. N. (strona interesowana) uzupełniająco zeznała:

Świadcami naszego pożycia są N. N. i N. N. i t. d.“

Proboszcz zakończy badanie strony podług n. 24—25, a w razie potrzeby zachowa n. 27.

82. Odnośnie do badania świadków, wspomnianych w n. 81, proboszcz zachowa n. 29 (wraz z uwagą 1-o do n. 77), poczem n. 30—31; następnie pyta o specialia:

a) czy świadek zna N. N. (stronę interesowaną) i jej współmałżonka skąd; odkąd i t. p.

b) czy zna ich pożycie małżeńskie; czy żyli zgodnie; jak N. N. (nieobecny współmałżonek) odnosił się do żony; (ewent. do dzieci), czy się o nie troszczył; czy posiadał majątek (gospodarkę); czy był przywiązany do gospodarki, do domu; czy był pracowity, uczciwy i t. p.

c) czy świadek sądzi, że N. N. (nieobecny) byłby powrócił, gdyby żył i t. p.

d) czy w parafji (we wsi i t. p.) niema mniemania (fama de morte), że N. N. umarł, na czem to się opiera; kto o tem mówi i t. p.

Uwaga. Jeżeli świadek jest nieznany proboszczowi, postawi mu pytanie z n. 77. c. i zakończy podług n. 24—25.

Poczem także badanie prowadzi odnośnie do innych świadków, a ewentualnie, prowadzi badanie osób, stwierdzających wiarogodność świadków podług n. 34—36.

83. Wreszcie wypełni n. 80.

84. Jeżeli zachodzi wypadek, wspomniany w n. 74, a strona nie może wskazać świadków faktu śmierci (n. 74, b), proboszcz prowadzi badanie strony podług n. 17, 18 (ob. uwaga do n. 64),

19—20; 76; poczem proboszcz pyta stronę o świadków ich pożyczcia (n. 81) i zakończy badanie strony podług 24—25 (ewent. 27).

Dalej proboszcz wypełnia n. 82 i zakończy podług n. 80.

Uwaga. Jeżeli strona powołuje się, że dokument zginął, proboszcz przed zbadaniem świadków pożyczcia, wypełni badanie świadków o dokumencie podług n. 79.

Biskup Podlaski.

Do Wielebnego Duchowieństwa.

1-o **Komitet Pomocy Jeńcom—zbiórka ofiar.** Komitet Pomocy Jeńcom zwrócił się do społeczeństwa z następującą odezwą:

RATUJCIE!

Nowe widmo stało przed oczyma od strony wschodniej!

Wielkie rzesze rodaków naszych, pędzone męczarniami bez końca, ostatkiem sił wloką się z Rosji i Ukrainy Sowieckich do Polski.

Na starych szlakach męczeństwa polskiego rosną ze złowieszczym pośpiechem mogiły! . . . . .

Ratujmy tych powracających. Nie dajmy, by wyrwawszy się ze szponów bolszewickich, ginęli na ziemi ojczyściej. Czyńmy wszystko, by sztrazliwa niemoc nie uczyniła z nich mimowolnego narzędzia zarazy.

Komitet Pomocy Jeńcom przy Sejmie i Polski Czerwony Krzyż, stając do wspólnej walki z grożącym Polsce nowem nieszczęściem, wzywają Was, Rodacy, pomóżcie w tej ciężkiej pracy.

Zbiorową ofiarnością stwórzcie nowy cud!

Podczas zbiórki urządzonej na ziemiach całej Rzeczypospolitej od dnia 29-go stycznia do 5-go lutego 1922 r. włącznie, składajcie ofiary pieniężne, produkty żywnościowe, odzież, bieliznę, w najbliższych na ten cel sformowanych komitetach miejscowych, lub też wysyłajcie pieniądze do Warszawy, do Pocztowej Kasy Oszczędności na rachunek bieżący Marszałka Sejmu, W. Trąpczyńskiego. Nr. 3360, a produkty, odzież i bieliznę — do składnicy Komitetu Pomocy Jeńcom — Warszawa, Krakowskie Przedmieście 60.

Prezes Komitetu Pomocy Jeńcom, Marszałek Sejmu (—) *Trąpczyński.*

Prezes Komitetu Pol. T-wa Czerw. Krzyża (—) *Józef Haller.*

Powyzszą odezwę X. X. Proboszczowie i Rektorzy kościołów odczytają d. 29 stycznia r. b. z ambony po kazaniu i gorąco zachęcą wiernych do składania ofiar, zbieranych przez specjalne Komitety. Wzywamy Wielebne Duchowieństwo, w imię miłości bliźniego, do wzięcia nader czynnego udziału w pracach Komitetów, powołanych do zbiórki ofiar.

2-o **Skarbonki Czerwonego Krzyża w kościołach.** Polskie Towarzystwo Czerwonego Krzyża (Zarząd Główny, Warszawa, ul. Nowo-Senatorska 1) rozwija na szeroką skalę akcję niesienia pomocy dla powracających z Rosji uchodźców, jeńców i zakładników; w różnych miejscowościach kraju powstają stacje odżywcze, punkty opatrunkowe, herbaciarnie, rozdawnictwo bielizny, obuwia i odzieży. Fala uchodźcza wzmagą się z dniem każdym i tysiące głodnych, przemierzających, odartych wołają o pomoc, a środki materialne P. T. C. K.

są na wyczerpaniu, zachęcając przeto Wielebne Duchowieństwo do współpracy z P. T. C. K. jednocześnie polecamy, aby we wszystkich kościołach umieszczono, po otrzymaniu od Głównego Zarządu P. T. C. K., skarbonki Czerwonego Krzyża, a składane przez wiernych ofiary co pewien czas X. X. Proposzczowie i Rektorzy kościołów odsyłać będą wprost pod wyżej wskazany adres, zawiadamiając o tem Kurję. Przed umieszczeniem skarbonek należy z ambony wyjaśnić wiernym zadania i całe P. T. C. Krzyża.

Siedlce, 14 stycznia 1922 r.

† Henryk biskup.

Na pomoc rodakom-repatrjantom.

BISKUPI POLSCY

Duchowieństwu i Wiernym pozdrowienie w Panu i Błogosławieństwo.

Najmilsi! Dochodzą nas straszliwe wieści o losie tych, którzy po ciężkich niewolach, po długim nieraz bardzo długim oddaleniu się od Ojczyzny, powracają do niej. Sprawozdania z gazet o dzieciach ginących z zimna, opowiadania naocznych świadków, ostatnie rozprawy w Sejmie, przedstawiają zgodnie straszliwy obraz cierpienia i nędzy, która objęła w swe okrutne ramiona setki i tysiące ludzi na progu samym powrotu ich do Ojczyzny.

Głód i zimno, brak obuwia, brak odzieży, choroby i zarazy, oto jest krótkie ujęcie tego położenia, w jakim znajdują się dziś nasi reemigranci. Tyleśmy się już w czasach ostatnich napatrzeli na przemijające sceny cierpienia i niedoli ludzkiej, tyleśmy się nasłuchali i płaczów i jęków, ale rzadko kiedy czujemy się tak wzruszeni i tak wstrząśnięci w naszych sercach, jak dziś kiedy myślimy o tej doli synów ojczyzny, powracających na jej łono. Bo jakież to przeciwieństwo pomiędzy tęsknotą dziecka narodu, które z uczuciem radości śpieszy ku swej Matce Ojczyźnie, a tym ciosem nad wszelki wyraz straszliwym, który go właśnie na ziemi ojczystej dosięga.

Samo już uczucie ludzkości, samo sumienie i serce chrześcijańskie, a nadto ta, tak wstrząsająca tragedia wrywa nam okrzyk z duszy: Wspomóżcie tych ni szczęśliwych i ratujcie ich! Wszystkie uczynki miłosierdzia, jakie nakazuje Ewangelija św., czekają tu na was i przyzywają was, abyście nagich przyodziali, głodnych karmili, pragnących poili, t m co przytułku nie mają, dawali schronienie, cierpiących pocieszali, a chorych leczyli. Nie możecie zepewnie nieraz czynić to, co jednak zawsze możecie, uczynić. Dorzućcie grosz waszej ofiary na ulżenie doli tych nieszczęśliwych.

Nie pożałujcie datku waszego na otarcie łez niedoli, na ratunek przed śmiercią. I Bóg i Ojczyzna i wasze własne serca wzywają was do spełnienia tej posługi. My, biskupi polscy, uważamy to za obowiązek i powinność naszego posłannictwa, aby was do tego czynu miłosierdzia chrześcijańskiego gorąco wezwać i zarządzamy w tym celu składki w naszych kościołach w najbliższą niedzielę. Wielebne duchowieństwo przeczyta ten list nasz z ambony, z jednego z pism codziennych, w którym znajdzie wydrukowany. Zebrane ofiary, prześle natychmiast do swej Kurji diecezjalnej.

Dan w m. styczniu 1922 r.

† Edmund kardynał Dalbor, Prymas, arcybiskup gnieźnieński i poznański. † Aleksander kardynał Kakowski, metropolita warszawski

† Józef Bilczewski, metropolita lwowski, o. l. † Józef Teodorowicz arcybiskup lwowski o. o. † Adam Stefan Sapieha, książę biskup krakowski. † Józef Sebastjan Pelczar, biskup przemyski. † Leon Wałęga, biskup tarnowski. † Stanisław Kazimierz Zdzitowiecki, biskup kujawsko-kaliski. † Antoni Julian Nowowiejski, biskup płocki. † Marjan Ryx, biskup sandomierski. † Augustyn Łosiński, biskup kielecki. † Ignacy Dubowski, biskup łucko-żytomierski. † Augustyn Rosentreter, biskup chełmiński. † Zygmunt Łoziński, biskup miński. † Marjan Fulman, biskup lubelski. † Henryk Przeździecki, biskup podlaski. † Jerzy Matulewicz, biskup wileński. † Wincenty Tymieniecki, biskup łódzki. † Stanisław Gall, biskup polowy w. p. † Romuald Jałbrzykowski, biskup sufragan sejneński.

Z Kurji Diecezjalnej.

1. Programma examinis „ad beneficia curata“ an. 1922 peragendi.

In vim decreti Excellentissimi Domini Ordinarii Loci de die 14 Novembris 1919 a. (N. 3595) in aedibus Curiae Dioecessanae Podlachiensis in Siedlce die 31 Augusti 1922 a. peragetur examen juxta programma jam stabilitum. (Ob. Wiadomości Diec. Podlaskie, 1920, str. 59—62).

2. Programma examinis neopresbyterorum an. 1922 peragendi.

In vim decreti Excellentissimi Domini Ordinarii Loci de die 14 novembris 1919 a. (N. 3595) in aedibus Curiae Dioecessanae Podlachiensis in Siedlce die 30 augusti 1922 a. peragetur examen, juxta programma, quod sequitur:

E Scriptura Sacra.

1. Tekst pierwotny Starego Testamentu: teksty hebrajskie, ich dzieje oraz historyczne i dogmatyczne znaczenie; pięcioksiąg Mojżesza samarytański.

2. Tekst pierwotny Nowego Testamentu: dzieje oraz powaga tekstów Nowego Testamentu.

Odpowiedzi podług dzieł ks. A. Szlagowskiego, *Wstęp ogólny do Pisma św.*, Warszawa, 1907, t. I, str. 165—232 lub ks. J. Kruszyńskiego, *Wstęp ogólny hist. kryt. do Pisma św.*, Włocławek, 1915, str. 188—239.

3. Palestynologia (Geografia Palestyny) i Starożytności religijne Hebrajczyków.

Odpowiedzi podług dz. ks. A. Lipińskiego, *Archeologia Biblijna*, Warszawa, 1911, str. 13—114; 319—402. Do odczytania ks. W. Szczepański, *Cztery Ewangelje*, Kraków 1916, cz. I, str. 1—71.

4. Ewangelja według św. Jana — krótki wstęp, zagadnienie Janowe.

Odpowiedzi podług dz. ks. A. Szlagowskiego, *Nowy Testament*, Warszawa, 1913, 2 wyd., str. 342—347; ks. W. Szczepański, *Cztery Ewangelje*, cz. I, Kraków, 1916, str. 85—88. Do odczytania ks. J. Kruszyński, *Wstęp szczegółowy do Ksiąg św. N. T.*, Włocławek, 1916, str. 191—251; ks. J. Kaczmarczyk, *Ewangelje*, Kraków, 1915, str. 256—301; ks. C. Fouard, *św. Jan Ewangelista i koniec czasów apostołskich*, tłum. polskie, Warszawa, 1910, str. 187—262.

5. Krótki komentarz na pierwsze dwanaście rozdziałów Ewangelji według św. Jana, podług dz. ks. W. Szczepańskiego, *Nowy Testament. I. Cztery Ewangelje*, Kraków, 1917, cz. II, str. 465—546.

E Theologia Dogmatica.

Tractatus de traditione. Traditionis definitio et species; existentia; organa traditionis: magisterium solemne et ordinarium; definitiones dogmaticae, symbola et professiones fidei; magisterium ordinarium; a) praedicatio episcoporum; b) praxis Ecclesiae; c) consensus S. S. Patrum; d) consensus theologorum; e) communis fide-
lium sensus.

Tractatus de fide. Notio et divisio fidei. Fidei obiectum materiale et formale. Obiectum fidei divinae materiale: veritates formaliter et virtualiter revelatae; revelationes privatae. Obiectum materiale fidei divino—catholicae. Censurae theologicae. Productio actus fidei; ejusque proprietates et subiectum. Notio dogmatis; natura et incrementum dogmatum.

Tractatus de Deo Uno. Dei existentia: a) possibilitas naturalis cognitionis; b) demonstratio existentiae. Essentia Dei. Attributa Dei negativa et positiva. Operationes divinae. Scientia Dei. Voluntas Dei. Providentia Dei. Praedestinatio et reprobatio.

Tractatus de SS. Trinitate. Definitio huius mysterii ejusque explicatio. Mysterii huius in V. T. adumbratio, in N. T. revelatio. De divinis processionibus. Circuminsessio. Operatio ad extra. De divinis missionibus. De habitu huius mysterii ad rationem. Nomina propria et appropriata personarum SS. Trinitatis.

Responsiones praeparandae juxta textum op. A. Tanqueray, *Synopsis Theologiae Dogmaticae Fundamentalis*, (tract. de traditione); *Synopsis Theol. Dogm. Specialis*, v. I (tract. de fide, de Deo Uno, de SS. Trinitate), vel juxta opp. Hurter, Egger, Pesch aliorumque.

E Theologia Morali.

Virtus religionis. Notio. Actus principales; adoratio; oratio (notio, necessitas, efficacia); devotio. Vitia religioni opposita: idololatria; superstitio; blasphemia; tentatio Dei; sacrilegium; simonia (can. 727—730; 1441; 1465 § 2; 2371, 2392). Actus secundarii: Juramentum (can. 1316—1321), Adjuratio. Votum (can. 1307—1315). Actus socialis religionis: sanctificatio diei dominicae (praeceptum audiendi Sacrum (c. 1248—1249), abstinendi ab operibus servilibus).

Virtutes morales (notio et divisio). Prudentia (notio exacta; vitia opposita; praestantia). Fortitudo. (notio, gradus, virtutes adnexae eisque opposita vitia). Temperantia (definitio, species, virtutes adnexae: humilitas, mansuetudo, modestia).

Praecepta Dei. Decalogi ad virtutes relatio. Singulorum decalogi praeceptorum pars affirmativa et negativa (summatim).

Praecepta Ecclesiae (in universum). Jejuniium et abstinentia (can. 1250—1264). Praeceptum sustentandi pastores.

De justitia et jure. Notio et species justitiae. Juris natura et divisiones. Juris obiectum: bona corporis et animae, famae, ingenii proprii foetus. Dominium in bona fortunae (socialismus, jus

proprietatis). Bonorum fortunae genera. Dominium semiplenum (jus disponendi, fruendi: ususfructus, usus et habitatio; jus excludendi). Servitus. Juris subiectum: filii familias, uxores, clerici, societates; dominium ecclesiarum (c. 1495—1498). Modi acquirendi dominium (occupatio, accessio, praescriptio) quoad bona Ecclesiae (can. 1499—1517).

De injuria—in genere. Principia generalia de injuria. Species injuriae 1-o circa bona corporalia (suicidium, homicidium, duellum, bellum); 2-o circa bona animi (judicium temerarium; detractio, contumelia, falsum testimonium, mendacium, violatio secreti); 3-o circa bona fortunae (furtum).

De restitutione. Notio et obligatio. Radices restitutionis (injusta damnificatio; injusta possessio rei alienae; cooperatio in damnum); Modus restituendi: circumstantiae restitutionis (cui, ubi, quando, quomodo); restitutio quoad bona corporis, animi, ob impeditam consecutionem alicuius boni, propter tributa defraudata. Causae excusantes a restitutione (impotentia, damnum creditoris aut alterius personae; condonatio, compensatio, donatio, sententia iudicis, compositio a S. Sede concessa).

De contractibus (conceptus generalis, obiectum, subiectum, effectus contractuum). In specie 1-o contractus gratuiti (promissio, donatio, testamentum, successiones); 2-o onerosi (emptio venditio, locatio mutuum, assecuratio, ludus, speculationes Bursae); 3-o de locatione operarum, seu de contractu laboris). Contractus quoad bona Ecclesiae (can. 1529—1543).

De obligationibus mutuis a) parentum et filiorum; b) dominorum et famulorum; c) superiorum et subditorum in genere et in specie.

De officiis clericorum in genere (habitus et tonsura c. 124—136); negotia et artes vetitae (c. 137—142). Coelibatus ecclesiasticorum (can. 132).

Recitatio divini officii (can. 132, 135, 1072, 2388 § 1). De officiis parochorum (can. 451—470), vicariorum paroecialium (can. 471—478), beneficiariorum (c. 1472—1483).

Responsiones praeparandae juxta op. A. Tanquerey, *Theologia Moralis Fundamentalis*, Romae, 1919, ed. V, p. 501—666; *De virtute iustitiae* . . . , ibid. ed. V, p. 2—535, vel juxta Noldin, Aertnyss et alios, dummodo omnia puncta programmatis rite praeparentur, citatorumque canonum Codicis Juris Can. exacta ratio redderetur.

E Theologia Pastoralis.

Pasterz—szafarz Sakramentów świętych. Przygotowanie i usposobienie szafarza Sakramentów św. (Can. 731 § 1; 733, 736). Szafowanie Sakramentów św. heretykom i schizmatykom (can. 734—735).

Chrzest św. Szafarz. Prawa proboszcza (can. 738—743). Pouczanie wiernych o sposobie szafowania Chrztu św. (can. 743). Chrzcielnica (can. 774). Woda do Chrztu (can. 757); miejsce chrztu (can. 773, 775). Chrzest w domu (Can. 776; Wiad. D. P., 1921, str. 27) Czas chrztu (can. 770—773). Przedmiot (can. 745); wypadki nadzwyczajne (can. 746—748, 754); podrzutki (can. 749); dzieci niewiernych, akatolików (can. 750—751). Rodzice chrzestni (can. 762—769). Nada-

nie imienia (can. 761). Chrzest dorosłych (can. 752); Żydów. Benedictio mulieris post partum. Akta st. cyw. o urodzeniach. Uprawnienie dzieci naturalnych podług prawa cywilnego.

Bierz m o w a n i e (can. 780—800). Obowiązki proboszcza co do przygotowania i pouczenia wiernych o Bierzmowaniu. Przepisy diecezjalne (Wiad. Diec. Podl., 1919 r., str. 135—137; 1920 r., str. 87—90; 1921, str. 20—21).

Najśw. Sakrament. Przechowywanie (Tabernaculum; kluczyk; puszka. Can. 1265—1271). Odnowianie św. postaci (Can. 1271; Wiad. Diec. Podl. 1919, str. 130; 1921, str. 103). Wystawienie Najśw. Sakramentu (can. 1274 i przepisy liturgiczne). Czterdziestogodzinne Nabożeństwo (can. 1275; Wiad. Diec. Podl., 1919 r. str. 17—18; 20—21; 74; 1920 r., str. 46, 226—227). Komunja Wielkanocna (can. 759—862; Wiad. Diec. Podl., 1920 r., str. 46; 1921 r., str. 15, Częsta komunja (can. 863). Udzielanie komunji św. (Szafarz can. 845—852; przyjmujący, can. 853, 855—858; czas i miejsce, can. 867—869). Przepisy liturgiczne. Komunja dzieci (can. 854. Wiad. Diec. Podl., 1920, str. 82—87). Komunje chorych. Wiatyk św. (can. 864—866). Obowiązki duszpasterza o pouczeniu wiernych co do Wiatyku św.

M s z a ś w. (przygotowanie kapłanów can. 807—808, 810, 811—813) Msza św. za parafjan (can. 309, 306, 466, 475). Msza św. w festa suppressa. (Wiad. Diec. Podl., 1919, str. 106—107, 229; 1920 r., str. 51, 174). Msza w obcym kościele (can. 804). Stypendja Mszalne (can. 824—844). Liber stipendiorum. (can. 843—844, Wiad. Diec. Podl., 1919 r., str. 13—14; 106—107; 160; 229; 1920 r. str. 51) Binacja (can. 806 § 2; Wiad. Diec. Podl., 1919, z. I, str. 19—20; 107; 229; 1920 r., str. 47, 174; 1921 r., str. 15).

P o k u t a. Przymioty spowiednika. Miejsce do słuchania spowiedzi (can. 908—910; Wiad. Diec. Podlaskie, 1919, str. 188—198). Jurysdykcja (can. 872—884). Rezerwaty (can. 893—900). Dekret o jurysdykcji w diec. Podlaskiej (Wiad. Diec. Podl., 1919, str. 188—198). Obowiązki proboszcza co do spowiedzi. Zachowanie kapłana przed i podczas spowiedzi. Spowiednik—sędzią, nauczycielem, lekarzem, ojcem. Zadawanie pokuty na spowiedzi. Pierwsza spowiedź dzieci (Przygotowanie i urządzenie. Wiad. Diec. Podl. 1920, str. 47; 1921, str. 15). Spowiedź penitentów ze względu na wiek, płeć, stan, zajęcie, usposobienie i t. p. Spowiedź chorych i umierających. Piecza o nich proboszcza.

Odpowiedzi należy przygotować podług dz. ks. dr. K. Dębińskiego, *Podręcznik Praktyczny Teologii Pastorskiej*, Warszawa, 1914, t. II, str. 1—234, z obowiązkiem uwzględnieniem przytoczonych w programie Kanonów Kodeksu Prawa Kanonicznego oraz rozporządzeń diecezjalnych.

Ex Jure Canonico.

De ordine. De ministro s. ordinationis (can. 951—1011). De subiecto s. ordinationis. De requisitis in subiecto S. ordinationis. De irregularitatibus aliisque impedimentis. De iis, quae s. ordinationi praeire debent. De ritibus et caeremoniis s. ordinationis. De tempore et loco sacrae ordinationis. De adnotatione peractae ordinationis.

De matrimonio. Praeviae notiones (c. 1012—1143). Examen sponsorum, banna. De impedimentis in genere: impedientibus, di-

rimentibus. De consensu matrimoniali. De forma celebrationis. De matrimonio conscientiae. De tempore et loco celebrationis. De matrimonii effectibus. De dissolutione vinculi. De separatione. De convalidatione et sanatione in radice. De secundis nuptiis.

De sacramentalibus (c. 1144—1153.)

De locis sacris (c. 1154—1242): ecclesiis, oratoriis, altaribus. De sepultura ecclesiastica, coemeteriis, funeribus.

De magisterio ecclesiastico. (c. 1322—1408). De verbi Dei praedicatione — catechesi; S. concionibus, S. missionibus. De seminariis, scholis. De censura et prohibitione librorum. De fidei professione.

Responsiones praeparandae juxta textum Codicis Juris Can. necnon op. D. M. Prümmer, *Manuale Juris Ecclesiastici*; 2 ed., Friburgi Brisg., Herder, 1920, p. 382—439; 456—478, et necessario op. ks. J. Pycia, *Prawo Kanoniczne małżeńskie*, Kielce, 1920, 3 wyd.

Utiliter legi potest ks. dr. J. Grabowski, *Prawa Kanoniczne według nowego Kodeksu*, Lwów, 1921, str. 162—238; 246—261; ks. dr. T. Gromnicki, *Nowy Kodeks Prawa Kanonicznego o Małżeństwie w Polonia Sacra*, Kraków, 1918, n. 2, str. 1—95.

Ex Historia Ecclesiastica.

Wiek średni. Okres I. Nawrócenie Sasów, ludów Skandynawskich, Słowian, Madziarów, Polaków. — Założenie państwa kościelnego. Stolica Apostolska a cesarstwo zachodnie, Karolingowie. Papież X i XI w. — Obrazoburcy. VII Sobór powszechny, Focjusz. VIII Sobór powszechny. Schizma wschodnia. — Sekty: paulicjanie, bogomilowie, adopcjanie, predestynacjanizm. Spory, dotyczące Eucharystji. — Organizacje kościelne. Służba Boża, karność, obyczaje, życie zakonne, nauka kościelna i wykształcenie kleru w I okresie.

Okres II. Zatargi o inwestyturę; IX Sobór powszechny. Odszczerpięstwo Anakleta; X Sobór powszechny. Barbarosa; XI Sobór powszechny. Innocenty III, XII Sobór powszechny. Sprawy religijne w Anglii. XIII Sobór powszechny. Papież końca XIII w.; XIV Sobór powszechny.

Dzieje Kościoła w Polsce w XI—XIII w. Misje nad Bałtykiem, w Azji, w Afryce w II okresie. Wojny krzyżowe. — Katarowie i albigeni. Waldensi. Inne sekty tego okresu. Inkwizycja. Hierarchja. Życie zakonne. Życie religijno-obyczajowe i sztuka chrześcijańska. Uniwersytety. Scholastycy i mistycy.

Okres III. Bonifacy VIII. XV Sobór powszechny. Papież Awiniońscy. Synody w Pizie, Konstancji, Bazylei, Ferrarze, Florencji. V Sobór Lateraneński. — Dzieje Kościoła w Polsce w w. XIV—XVI. — Wiklefici — Husyci. Hierarchia kościelna. Życie zakonne. Zniesienie templarjuszów. Życie religijno-obyczajowe, sztuka i umiejętność kościelna. Scholastyka, mistyka, humanizm. Humanizm w Polsce.

Odpowiedzi podług dz. Bp. W. Krynickiego, *Dzieje Kościoła Powszechnego*, Włocławek, 1914, 2 wyd., str. 169—397. — Do odczytania ks. W. M. Szcześniak, *Dzieje Kościoła katol.*, Warszawa, 1909; Hergenröther, *Historja Powszech. Kościoła katol.*, tł. polsk., Warszawa, 1901—1903, t. IV, od. str. 27, t. V do X włącznie; ks. K. Kantak, *Dzieje Kościoła Polskiego.*, Gdańsk — Poznań, 1912, 1914, 2 tom, ks. Szcześniak, *Obrządek Słowiański w Polsce Pierwotnej*, Warszawa, 1904.

Ex Homiletica.

Wymowa kościelna (Istota i zadanie; podział wymowy w ogólności). Istota, zadanie i urząd kaznodzieji. Znajomość zasad kaznodziejstwa.

Kaznodzieja (przymioty kaznodzieji; przygotowanie dalsze bliższe).

Kazanie (przedmiot; rozwinięcie przedmiotu: 1-o celem pouczenia i przekonania umysłu—dowody; 2-o celem obudzenia uczuć; 3-o celem poruszenia woli; Uporządkowanie i wypowiedzenie materiału kaznodziejskiego.)

Rodzaje nauczania kościelnego ze względu na przedmiot (kazania dogmatyczne, moralne, liturgiczne, panegiryczne, okolicznościowe); ze względu na formę (kazanie właściwe, homilja, nauka katechizmowa, konferencja).

Odpowiedzi podług dz. Bp. W. Krynickiego, *Wymowa Święta, czyli podręcznik do teorii kaznodziejstwa*, Warszawa, 1906, str. 7—127 (lub odnośne stronicy 2 wydania).

E Rubricistica et Liturgica.

Rubryki Mszału: Przygotowanie kapłana do Mszy św. Czas i miejsce odprawiania Mszy św. Rodzaje Mszy św. (wotywy prywatne i uroczyste; Msze żałobne; Msze czytane i śpiewane; Msza św. względnie do ołtarza). Części Mszy św. Błędy popełniane przy odprawianiu Mszy św.

Czynności celebransa (zasady ogólne; Ceremonje Mszy św. przy różnych rodzajach Mszy św.). Przepisy liturgiczne o wystawieniu, chowaniu i błogosławieństwie Najśw. Sakramentem.

Wykład liturgiczny Mszy św.

Odpowiedzi podług dz. Bp. A. J. Nowowiejskiego, *Ceremonjał parafjalny*, Płock 1916, wyd. 5—6, t. I, str. 169—326; ks. A. Nojszewski, *Liturgia Rzymska*, Warszawa, 1914, 2 wyd.

Insuper omnes RRDD. Neopresbyteri ad examen adferre secum omnino tenentur, secus ad examen orale non admittentur, duas conciones a se exaratas, et distincte conscriptas alteram cum themate:

„Obowiązki obywateli względem Ojczyzny. Miłość Ojczyzny z ducha wiary. Miłość Ojczyzny czynna w jej potrzebach” alteram cum themate:

„Nauka o świętych obcowaniu. Kościół triumfujący, wojujący i cierpiący”.

Fontes v. Wiadomości Diec. Podlaskie, 1921, str. 24, 26.

3. Lista kapłanów, wezwanych na egzamina ad beneficia curata i neopresbyterorum. W myśl dekretu J. E. Ordynariusza z d. 14 listopada 1919 r. N. 3595 na dzień 31 sierpnia r. b. na godzinę 9 rano przybędą do Siedlec (Kurja Diecezjalna) następujący kapłani dla złożenia egzaminu od beneficia curata:

Antoniak Lucjan, Bułkowski Jan, Brudnicki Zygmunt, Chróściel Aleksander, Czech Władysław, Denisiuk Adam, Frelek Władysław, Gaska Waclaw, Kalinowski Leon, Kołodziej Marcin, Kołodziejczyk Stanisław, Kosmułski Stefan, Kudłacik Władysław, Łysanowicz Rafał, Makarewicz Józef, Modzelewski Edmund, Norwind Paweł, Profic Jan, Przesmycki Henryk, Skrzymowski Antoni, Sokołowski Paweł, Stroiń-

ski Marjan, Szalkowski Stefan, Tramecour Tadeusz, Trzesiec Jan, Wajszczuk Karol, Wągrowski Teofil, Zaremba Aleksander, Zarych Piotr.

Na dzień 30 sierpnia r. b. na g. 9 rano do Siedlec dla złożenia egzaminu *neopresbyterorum*:

III egzamin: Bloch Józef, Jabłoński Edward, Koczkodaj Aleksander, Sobieszek Józef, Śnitko Grzegorz, Zaremba Tadeusz.

II egzamin: Bożyk Dominik, Bujalski Józef, Dąbrowski Michał, Grzybowski Konstanty, Kornilak Aleksander, Krajewski Adam, Milik Wacław, Michalik Franciszek, Nazarewicz Stefan, Nojszewski Jan, Nowek Stanisław, Pogonowski Władysław, Próchniewicz Stanisław, Ścibiorek Stefan, Turski Bronisław, Zarębski Stanisław.

I egzamin: Błachnio Władysław, Godlewski Jan, Kępiński Stanisław, Latuszek Onufry, Osiński Franciszek, Zalski Aleksander.

4. **Wykazy statystyczne.** J. E. Ordynariusz zobowiązuje W. W. X. X. Dziekanów, aby pod koniec m. lutego r. b. zebrali z dekanatu i nadesłali do Kurji: a) *statystykę życia parafjalnego za r. 1921* i oddzielnie b) *wykazy imienne konwertytów z r. 1921*.

Szematy do sporządzenia powyższych wykazów ob. Wiad. Diec. Podl., 1920 r., str. 239, 240.

5. **Opłata dla organistów za granie przy Mszy św.** J. E. Ordynariusz, w myśl § 32 Regulaminu dla Organistów, postanowił, aby Wielebne Duchowieństwo płaciło *organistom za granie przy Mszy św.* począwszy od 1 stycznia do 31 marca r. b. po 60 mk.

6. **Metryki urodzenia dla wychodźców.** Wychodźcy, urodzeni w obrębie b. zaboru rosyjskiego, a przebywający, zwłaszcza w Niemczech, przed zawarciem tamże związków małżeńskich, muszą przedstawiać wyciąg z metryk urodzenia wraz z poświadczeniem przyjęcia chrztu św. Ponieważ wydawane u nas krótkie wyciągi (metryczki) z aktów urodzenia nie czynią wyraźnej wzmianki o przyjęciu chrztu św., przeto J. E. Ordynariusz zobowiązuje Księży Proboszczów, aby, w razie zwrócenia się interesowanej osoby, pragnącej zawrzeć związek małżeński poza terenem b. zaboru rosyjskiego lub też tamtejszego proboszcza, wydawali wyciąg z księgi aktów urodzenia w poniżej podanej formie, oraz, ponieważ w danym wypadku tamtejsze Władze kościelne wymagają jednocześnie zaświadczenia z miejsca urodzenia osoby interesowanej o jej stanie wolnym, proboszczowie, o ile nie wiedzą, czy osoba, mająca zawrzeć związku małżeńskie nie zaciągnęła na miejscu kanonicznej przeszkody do zawarcia małżeństwa, zbadają protokółarnie pod przysięgą dwóch znanych sobie świadków i na podstawie zeznania uczynią odpowiednią wzmiankę w zaświadczeniu.

Protokół badania świadków należy zachować w archiwum parafjalnem.

Testimonium ortus et baptismi.

Parochus parochiae N. N., ... 192 . . a. Nr. . . . .

Omnibus et singulis, quorum interest, notum testatumque facit in libro Metrices natorum parochiae N. pro anno Nr. . . . . id, quod sequitur, reperiri:

Anno Domini . . . . die . . . . mensis . . . . in ecclesia parochiali baptisatum esse infantem masculini vel feminini sexus, natum vel natam die . . . . ex N. et N. conjugibus N. cui impositum est nomen N. Patrini fuerunt N. et N.

Prout in loco innotescit, praedictum (am) N. N. status liberi esse, ewentualnie, propter jam contractum cum NN. matrimonium non esse status liberi.

Quas testimoniales manu propria subscribo et sigillo ecclesiae parochialis munio.

N. (miejscowość) die ..... 192 an.

(m. p.)

podpis proboszcza

7. Komisje dekanalne do spraw organistowskich. J. E. Ordynarjusz zatwierdził, wybranych przez pp. Organistów Kandydatów na członków Komisyj dekanalnych oraz mężów zaufania:

1. Dekanat Bialski: 1. Leon Kozłowski z Rossosza, mąż zaufania, 2. Stanisław Patkowski z Łomaz, skarbnik, 3. Sporzyński z Terespolu, sekretarz.

2. Dekanat Garwoliński: 1. Jan Świerczyński z Jezior-Sobień, mąż zaufania, 2. Teofil Rodkiewicz z Parysowa, skarbnik, 3. Karol Rękawek z Wilgi, sekretarz.

3. Dekanat Kocki: 1. Konstanty Łysanowicz mąż zaufania, z Kocka, 2. Jan Piotrowski z Serokomli, skarbnik, 3. Jan Boguta z Gułowskiej Woli, sekretarz.

4. Dekanat Łukowski: 1. Józef Gontarz z Trzebieszowa, mąż zaufania, 2. L. Prejzner z Wojcieszkowa, skarbnik, 3. Franciszek Wołodko z Adamowa, sekretarz.

5. Dekanat Parczewski: 1. Józef Olszewski z Parczewa, mąż zaufania, 2. Wiktór Niewęglowski z Jabłonia, skarbnik, 3. Józef Szepietowski z Gęsi, sekretarz.

6. Dekanaty Radzyński i Międzyrzeczki: 1. Antoni Serafinowicz z Radzyna, mąż zaufania, 2. D. Patkowski z Wohynia, skarbnik i sekretarz.

7. Dekanaty Siedlecki i Skórzeczki: 1. J. Aleksander Gromek z Siedlec, mąż zaufania, 2. Waclaw Zbieć ze Zbuczyna, skarbnik, 3. Józef Jarkowski z Mórd, sekretarz.

8. Dekanat Stężycki: 1. Stanisław Rodak z Bobrownik, mąż zaufania, 2. Władysław Makarowicz z Ryk, skarbnik, 3. Franciszek Smogorzewski z Sobieszyna, sekretarz.

9. Dekanat Żelechowski: 1. Stanisław Sudoł z Okrzei, mąż zaufania, 2. Kazimierz Świątkowski z Wilczysk, skarbnik, 3. Edward Lewandowski ze Zwoli, sekretarz.

Wikarjusz Generalny † Cz. Sokołowski, bp. Sufr. Podl.

Notarjusz ks. E. Pacewski.

Komisja Diecezjalna Podlaska Związku Organistów Diecezji Podlaskiej niniejszem 1) wyjaśnia, że, mocą § 21 Regulaminu uzupełnionego dla Organistów Diecezji Podlaskiej, wszystkie umowy księży Proboszczów z pp. Organistami zawarte zgodnie z Wzorem umowy, wydanym przez Władzę Diecezjalną Podlaską (Wiad. Diec. Podl. rok 1919, str. 284) i z przepisami rzeczonoego Regulaminu, obowiązują obydwie umawiające się strony do 1 kwietnia 1924 roku, z tem jednak zastrzeżeniem, że pp. organiści niewykwalifikowani, jeśli nie uczynią zadość wymogom § 17 Regulaminu, bez względu na kontrakt, będą musieli się poddać przepisom § 10; 2) wzywa wszystkich pp. Organistów i XX. Proboszczów, w myśl § 21 Regulaminu i rozporządzeń Naszego Najdostojniejszego Pasterza Diecezji, by niezwłocznie zawarli umowy piśmienne na wzór wyżej wska-

zany i przysłali je do zatwierdzenia Komisji; 3) wzywa PP. Mężów Zaufania Komisjy Dekanalnych, by przed dniem 1 marca r. b. nadesłali Komisji Diecezjalnej spis organistów, pracujących przy kościołach Diecezji Podlaskiej, z wyszczególnieniem wieku każdego z nich, od jak dawna pracuje jako organista i jakie posiada wykształcenie fachowe. (Należy przysłać świadectwa z ukończenia szkoły organistowskiej lub konserwatorjum, jeśli ktoś je posiada); 4) zwraca uwagę PP. Organistów na to, że dla ich własnego dobra winni dobrze zapoznać się z przepisami „Regulaminu (uzupełnionego) dla Organistów Diecezji Podlaskiej“, który nabyć mogą w biurze Komisji Diecezjalnej Podlaskiej w Łukowie u Sekretarza Komisji, organisty parafji Przemienienia Pańskiego, po 20 marek egzemplarz bez przesyłki; 5) zastrzega, że jak dotąd zawarte umowy, tak i te, które w przyszłości zawierane będą, o tyle będą ważne, o ile będą zgodne z Regulaminem, w przeciwnym zaś razie żadnej wartości prawnej mieć nie będą.

Łuków, dnia 10 stycznia 1922 roku.

Przewodniczący Komisji Diecezjalnej
Protonotariusz Apostolski ad instar, Prałat katedralny Podlaski
ks. d-r K. Dębiński.

Sekretarz Komisji, Organista Łukowski *Walerjan Stopnicki.*

Zmiany w składzie osobistym Duchowieństwa.

Mianowani: *ks. Józef Bloch*, wikariusz par. Biała—administratorem par. Brzeziny.

Wikariusze: *ks. Ignacy Kwiatkowski* z Parysowa do Stężycy; *ks. Dominik Bożyk* z Garwolina do Parysowa; *ks. Józef Bujalski* z Ulana do Sarnak; *ks. Władysław Błachnio* z Maciejowic do Ulana; *ks. Franciszek Osiński* z Garwolina do Maciejowic; księża: *Jan Iwanczewski*, *Wojciech Niemir* i *Jan Czekay*, Zgromadz. Zmartwychwstańców—wikariuszami w Garwolinie; *ks. Władysław Marcin Zym*, Zak. Dom.—wikariuszem w Białej.

DZIENNIK CZYNNOŚCI J. E. BISKUPA ORDYNDARJUSZA.

- 18—grudnia 1921 r. — wrócił Ekscelencja z Warszawy do Siedlec,
19—XII — wyjechał do Janowa Podlaskiego na zakończenie pierwszego okresu w Seminarjum Duchownem,
22—XII — powrócił do Siedlec,
24—XII — o 12 w południe w swoim mieszkaniu łamał chleb miłości z duchowieństwem miejscowem,
— o 11¹/₄ w nocy, w kościele prokatedralnym w Siedlcach odprawił Pasterkę,
25—XII — o 9¹/₂ rano, w kościele św. Stanisława w Siedlcach odprawił dwie następne Msze św.,
— o 5-ej po południu był na zebraniu uroczystem u Robotników Chrześcijańskich w Siedlcach,
31 grudnia 1921 — o 1-ej po południu przyjmował u siebie duchowieństwo miejscowe z życzeniami noworocznymi,
— o 4-ej po południu, w kościele św. Stanisława w Siedlcach odprawił na zakończenie Roku uroczyste nabożeństwo oraz przemawiał,

Nowy Rok 1922 — odprawił sumę w kościele prokatedralnym. Po Credo ks. kan. Kobyliński, jako archidiakon odczytał z ambony list pasterski noworoczny,

6 stycznia — odprawił sumę w kościele prokatedralnym, poświęcił złoto, kadzidło, myrrę i krede, przemawiał,

8 stycznia — o 9 rano podczas Mszy św. w kościele św. Stanisława w Siedlcach wyświęcił na kapłana diakona Jankowskiego, studenta uniwersytetu lubelskiego.

Wyciąg ze sprawozdania rocznego 1921 z rachunków diecezjalnych.

	Wpływy		Wydatki		Różnica	
	Mk.	f.	Mk.	f.	Mk.	f.
1 Drukarnia diecezjalna	6100	—	—	—	+ 6100	—
2 Stypendjum imienia biskupa Jaczewskiego	11384	33	—	—	+ 11384	33
3 Dewocjonalja	23686	25	—	—	+ 23686	25
4 Świętopietrze	148199	90	148199	90	—	—
5 Misje katolickie	111194	40	111194	40	—	—
6 Grób Zbawiciela w Jerozo- limie	56762	35	56762	35	—	—
7 Kościół Opatrzności w War- szawie	251281	—	251281	—	—	—
8 Inwalidzi	72661	—	72661	—	—	—
9 Cegielki na Wawel	9200	—	9200	—	—	—
10 Seminarjum duchowne	8122911	39	10453544	95	-2330633	56
11 Rachunek „Potrzeby diece- zjalne“	1574292	56	1451031	75	+ 123260	81
12 Kurja diecezjalna	892997	49	883066	86	+ 9930	63

J. E. Ordynarjusz w ciągu roku 1920 i 1921 rozdał instytucjom społecznym i ubogim mk. 950,500, w tę sumę wszedł dar Ojca św., wynoszący mk. 620,000.

Ks. Jan Grabowski, skarbnik diecezjalny.

DZIAŁ NIEURZĘDOWY.

1. **Konferencja w sprawie majątków kościelnych.** Dnia 17 grudnia r. z. w prezydjum Rady Ministrów, odbyła się wspólna narada komitetu rządowego i komitetu biskupiego w sprawie majątków kościelnych i uposażenia duchowieństwa. Rząd na konferencji reprezentowali: prezydent ministrów p. Ponikowski, zastępca premjera min. Stesłowicz, min. spraw zagranicz. p. Sirmunt, min. rolnictwa p. Raczyński, prezes Głównego urzędu ziemskiego dr. Kiernik i jego zastępca p. Makulski, oraz przedstawiciele ministrów skarbu i oświecenia publiczn. i wyzn. religijnych. Komitet biskupi reprezentowali kardynałowie ks. Dalbor i ks. Kakowski, ks. arcybiskup Teodorowicz, książe biskup Sapieha, ks. biskup Pelczar, nasz J. E. Ordynarjusz, prowincjał T-wa Jezusowego ks. Sopuch, oraz reprezentant zakonu Dominikanów. Dr. Kiernik, imieniem rządu, przedstawił punkty, ustalone jako podstawę pertraktacji. Ksiądz Kardynał Dalbor przedstawił na to kontrprojekt komitetu biskupiego, który uzasadniał nasz Or-

dynarjusz. W dyskusji, która się wywiązała, przedstawiciel komitetu biskupiego oświadczył, że, o ile doszłoby do porozumienia w tych sprawach między rządem i komitetem biskupim, to można liczyć na aprobatę tego porozumienia przez Stolicę Apostolską. Przedstawiciel rządu oświadczył ze swej strony, że odpowiedź rządu na kontrpropozycję komitetu biskupiego nastąpi na konferencji, która się odbędzie dn. 18 stycznia r. b (p. R. Dowiadujemy się, że konferencję odłożono).

2. O metodę nauczania religji św. w szkołach. Słowa Zbawicielowe „euntes docete“ w naszych zwłaszcza czasach i to szczególnie w Polsce naszej, a jeszcze więcej na Podlasiu troską napęniają duszę każdego kapłana, a niejednemu, bodaj, sen z powiek spędzają dla poczucia ogromu odpowiedzialności przed Bogiem za ten lud jego, który przeszedłszy szczęśliwie jarzmo niewoli, a częściowo bohaterskiego męczeństwa, dziś narażony jest na utratę tej wiary nie tyle jeszcze wskutek prądów niedowierczych, czy hasel demagogicznych, ile dla braku gruntownej znajomości prawd Wiary św., których wskutek ciemnoty, troskliwie przez wrogów podtrzymywanej, nabyć nie potrafił lub zgoła nie mógł. W dodatku dusza współczesna człowieka, zwłaszcza u mężczyzn, niby rola przez wojnę nieuprawiana zbita wojennem zepsuciem i zadarniona niewykorzestowanymi namiętnościami naszej natury, z trudnością daje się orać pługiem pracy kapłańskiej,—gdy często natrafiamy nie tylko na darń chciwego egoizmu, lub wojennej krzywdy, którą trudno spowodować do restytucji, ale zgoła odzywa się często głaz podziemnego niedowiarstwa w postaci bluźnierczego: „Kościół chleba nie da“ i t. p., od którego zawija się pług naszej pracy i zwiątanie chwilami ogarnia . . . .

„Wiara nas krzepił“ — to prawda. „Bramy piekielne Kościoła nie przewyciężą!“ — i to prawda, lecz prawda uwarunkowana potrzebą pracy kapłańskiej i nauczycielskiej, a właśnie jedno i drugie łączy się w kapłanie i to nie tylko w kościele na ambonie, ale i w szkole, dokąd zmartwychwstała Ojczyzna wprowadza nas do nauczania działy szkolnej prawd Bożych. A choćby nawet ktoś ze słusznych przyczyn wyręczał się z konieczności pracą nauczycieli, czy nauczycielek, tem nie mniej obowiązek dyrektywy zawsze spoczywa na kapłanie i to na Proboszczu przedewszystkiem.

Czytając „Wiadomości Diecezjalne“, nie natrafiłem dotąd na jakikolwiek głos w tej sprawie, którą poruszyć zamierzam. Tutaj z góry proszę o wyrozumiałość dla mnie, gdybym w czem uchybił. Ot, poprostu pragnę podzielić się moimi uwagami w sprawie tak nas wszystkich obchodzącej.—Chodzi mi, mianowicie, o sprawę t. zw. metody psychologicznej przy nauczaniu Religji św. w szkole, — a i na ambonie, zresztą.

Przypominam sobie, właśnie, całą polemikę, prowadzoną jeszcze w r. 1919 na łamach lwowskiej „Gazety kościelnej“ pomiędzy ks. Piwowarczykiem katechetą, a ks. Sieniatyckim b. rektorem Uniwersytetu Jagiellońskiego; w tejże sprawie ks. Piwowarczyk dowodził, że przy nauczaniu Religji tak postępować, aby, nie obciążając zbytnio dziecka t. z. memoryzacją tekstu (czyli, mówiąc pospolicie, nie wykuwać dzieci długich nieraz form określenia prawd religijnych), dążyć do tego, aby te określenia wydobyć z duszy dziecka przez odpowiednie naprowadzenie w samym wykładzie. A ks. Sieniatycki, nie mogąc pojąć, jak to można „wyprowadzić określenia prawd wiary z duszy dziecka“, upierał się przy starej katechizmowej metodzie

i nawet w jednym miejscu nazwał ks. Piwowarczyka modernistą. — Najniesłuszniej w świecie. Bo t. z. metoda psychologiczna, zdobycza nowszych czasów, znajduje dziś całkowite zastosowanie przy wykładaniu przedmiotów świeckich i to z wielkim pożytkiem, bo nie przemęcza umysłów dzieci. Dlaczegoż by nie mogła mieć zastosowania przy wykładz. Religji św.? — Taką, właśnie, metodę podaje ministerjalny „Program nauki religji“ z r. 1919. Szczegółowo rozwija ją ks. Spirago (spolszczył ks. Galant) w dziełku p. t. „Metoda religji“ Mikołów — Warszawa 1910, a także ks. Boczar w dziełku „Katechetyka“ Lwów 1911 r. (dziełko niestety, wyczerpane).

U nas są to rzeczy nowe, lub prawie nowe. Zagranicą już od dłuższego czasu stosują w praktyce tę metodę do wykładów religijnych i nawet wydawane są t. zw. „katechezy“, czyli jednostki metodyczne, gdzie Nauka Boża podana jest tą właśnie metodą psychologiczną.

W zastosowaniu tej metody ujawniają się dwa główne sposoby: t. z. metoda Monachijska i metoda Wiedeńska. Przedstawicielem pierwszej t. j. monachijskiej, jest ks. Stieglitz, który z iście niemiecką systematycznością opracował i wydał swoje „Katechezy“, przetłumaczone na polski przez ks. Wojciecha Galant'a, wydane w Mikołowie — Warszawie, nakładem Karola Miarki 1909 r. — Lecz zarzucają niektórzy tej metodzie zbyt szablonowość.

Więcej prostoty i, niejako serdeczności ma metoda Wiedeńska, której przedstawicielem jest ks. Pichler, a raczej dwaj bracia księży tego nazwiska. Na polski przetłumaczone są te również „katechezy“ przez ks. Bielawskiego i wydane w Krakowie, nakładem ks. ks. Misjonarzy na Kleparzu. Obecnie są już one na wyczerpaniu; są jednak jeszcze tamże w Krakowie, choć tylko I i III-ci tomy, lecz zawierające najważniejsze, bo przygotowanie dzieci do pierwszej spow. i Kom. św. Z polskich autorów oryginalną pracę wydał ks. Walenty Gadowski swój „katechizm“ mniejszy i większy w metodycznym opracowaniu na podstawie psychologii dziecka, czyli metodą psychologiczną. Niedawno wyszło nowe wydanie zarówno katechizmu mniejszego na pierwsze 4 klasy szkoły powszechnej, jakoteż „Katechizmu większego“ aż do 7-ej klasy szk. powsz. włącznie.

Dziełko teoretyczne: „O nauczaniu religji“ wydała p. Stefania Marciszewska (Warszawa 1911. M. Szczepkowski, księgarnia. Nowogrodzka 21), które z iście kobiecą serdecznością doświadczonej wychowawczyni i zarazem dobrej katoliczki połączyła iście święte umiłowanie przedmiotu.

Wspomnę tu i o dziełku p. t. „36 pogadanek religijnych“, jakie wydała p. Pija-Górska, również w Warszawie u Szczepkowskiego. Tu zawarte są t. zw. pogadanki z małemi dziećmi, jakich wogóle żąda na wstępie „program (ministerjalny) nauczania Religji w szkole powszechnej“ Warszawa 1919 i 1920 rok.

Książki dopiero co wymienione powinny się znajdować nie już w bibliotece, ale na biurku nie tylko każdego ks. Proboszcza i Prefekta zwłaszcza, ale i Nauczyciela i Nauczycielki każdej w parafji. Trudno jednak żądać, aby Nauczycielstwo kupowało te książki za swoje pieniądze, tembardziej, że to sprawa szkolna. To też robi się w ten sposób: W każdym „Dozorze szkolnym“ zasiada z urzędu jako członek jeden przynajmniej ksiądz. Niechże tedy na najbliższem zebraniu budżetowem wniesie projekt wstawienia odpowiedniej sumy pieniężnej na kupno książek do wykładu Religji św. dla każdej szkoły w rubryce p. t. „Pomoce naukowe“ a jeszcze lepiej w dziele „Biblijo-

teka nauczycielska“, A ręczę, że, chyba nie znajdzie się taki katolik, któryby o to zaprotestował.

Na koniec uwaga jeszcze jedna: Dla tych z nauczycielstwa, którzy podejmą się nauczania Religji w szkole swojej, niechaj każdy Proboszcz wystara się u Biskupa o t. zw. „misję kanoniczną“ (missio canonica), bez jakiej według nowego kodeksu prawa nawet ks. prof. uniwersytetu wykładać nie ma prawa.

W Leśnej; w dniu św. Marcina i św. Jozafata.

O. Szczepan Paulin.

BIBLIOGRAFJA.

O polską literaturę teologiczną. Komitet Redakcyjny „Przeglądu Teologicznego“ nadesłał następującą odezwę z prośbą o podanie do wiadomości Wielebnemu Duchowieństwu:

„Wydając przez dwa lata „Przegląd Teologiczny“, mieliśmy sposobność stwierdzić, że ludzi piszących pomiędzy polskim duchowieństwem jest bardzo wielu, którzy tylko nie mają możliwości wydania tych studjów naukowych. Przychodziliśmy do tego przeświadczenia właśnie wtedy, gdy publicznie i z całą bezwzględnością czyniono polkiemu sklerowi zarzuty, że nie stworzył literatury teologicznej, że niema wśród niego ludzi nauki. Jasny z tego wynika wniosek: byłyby dzieła naukowe, wyszłe z pod pióra polskiego księdza, gdyby się znalazł nakładca. Chcąc, w myśl swego programu, pracować dla stworzenia naukowej literatury teologicznej, postanowiliśmy, tak ze względów ogólnych jak i ze względu na powagę duchowieństwa, spełnić rolę ideowego nakładcy.

Nie stać nas, by wszystkie te rzeczy wydać tak, jak się wogóle wydaje, a tem samem i sprzedaje. My musielibyśmy włożyć w to miljonowe sumy, a czytelnik musiałby płacić wysokie ceny księgarskie. Proponujemy inne rozwiązanie: „Zobowiązujemy się sprzedawać rzeczy naukowe po cenach własnych (honorarjum autorskie, papier, druk, administracja) tym, którzy się zobowiążą pobrać za zaliczką każde przez nas wysłane studjum. Przez to otrzyma niejedyn ten lub tamtą rzecz, nie leżącą w sferze jego zainteresowań, ale to co otrzyma, będzie miał o połowę, jeśli nie o dwie trzecie taniej. Ponieważ tych wydawnictw nie będzie rocznie zbyt dużo, bo około 40—60 arkuszy, więc ciężar nie będzie zbyt wielki, a zasługa ogromna. Zresztą ambicja nasza wskazuje nam, byśmy mieli jak najbogatszą literaturę i byśmy to, co się z naszej dziedziny ukazuje w polskim języku, posiadali w swej bibliotece. Przy obecnej cenie składu i druku około 25.000 Mk. za arkusz, papieru około 200—250 Mk. za kg. wynosiłaby cena książki 40-arkuszowej (640 str.) około 1500 Mk., 60-arkuszowej (960 str.) około 2300 Mk. przy 1000 egzemplarzy nakładu. Im się więcej zgłosi, tem się koszta na więcej osób rozdziela. Wydawnictwo rozpoczniemy z chwilą, gdy otrzymamy przynajmniej 500 zgłoszeń.

Program nasz obejmuje cztery działy:

A) Dzieła ogólne jak: Wstęp do nauk teologicznych z programem i organizacją badań, Bibliografia teologii polskiej i t. p. B) Teksty i wydawnictwa źródeł. C) Rozprawy naukowe z poddziałami, odpowiadającymi poszczególnym gałęziom nauk teologicznych. D) Podręczniki naukowe.

Dla powyższego planu zyskaliśmy już wielu uczonych. I tak J. E. X. Biskup Nowowiejski da swoje studja z zakresu liturgji starochrześcijańskiej; X. Wilhelm Michalski, Prof. Uniw. warszaw. obejmuje redakcję i kierownictwo zbiorowego tłumaczenia całego Pisma św. z

komentarzem. Nadto ukażą się jego komentarze poszczególnych ksiąg Biblii i podręcznik naukowy. — Studja filozoficzne będą pióra X. Rektora Kazimierza Waisa, X. Konstantego Michalskiego i innych. Nie tylko w planie, ale i w przygotowaniu zbiorowem mamy Historję polskiej architektury kościelnej, bogato ilustrowaną. Nazwiska powyższe mówią za siebie, studja i rozprawy młodych autorów będą oceniać wybitni uczeni na poszczególnych polach.

Oto nasz cel i nasz plan, z którym zwracamy się do P. T. Duchowieństwa. Z lękiem rozpoczynamy to przedsięwzięcie, bo świadomi jesteśmy trudów i zabiegów, jakie z nim są połączone. Będąc jednak przekonani, że i chwała Boża i godność stanu naszego wobec duchowieństwa obcego i wobec naszych świeckich współrodaków tego wymaga, podejmujemy się tego zadania, by Poloniae Clerus Aeternae Veritati jak najwięcej złożył w hołdzie od siebie."

Uwaga: Zgłoszenia prosimy nadsyłać do dnia 31 stycz. 1922 r. pod adresem: Redakcja „Przeglądu Teologicznego“ Lwów, Plac Benedyktyński 2.

Z Kurji Diecezjalnej.

Przyjmowanie inowierców do Kościoła. J. E. Ordynarjusz (ob. Wiad. Diec. Podl. 1920, str. 226) niniejszem, *aż do odwołania*, udziela wszystkim X. X. Proboszczom i Administratorom parafji władzę przyjmowania inowierców wszystkich wyznań na łono Kościoła oraz udzielania Chrztu św. neofitom, a jednocześnie przypomina (co do inowierców) obowiązek sporządzania odpowiednich protokółów w Liber conversorum.

W pierwszych dniach stycznia każdego roku X. X. Proboszczowie wyciągi z Liber conversorum, z roku poprzedniego, (ob. Wiad. Diec. Podl., 1920, str. 230) przesyłać będą do X. X. Dziekanów, ci zaś ostatni odpowiednio przygotowany wykaz z całego dekanatu, w pierwszych dniach lutego, obowiązani są przesłać do Kurji.

Siedlce, d. 14 stycznia 1922 r.

Kanclerz Kurji, Kanonik katedr. Ks. *Juljan Ryster.*

Dział społeczny.

I Sprawy ogólne.

W wigilję Nowego Roku 1922 Bracia Kapłani z Siedlec i z okolicy bliskiej zebrali się w mieszkaniu naszego Biskupa. Na życzenia noworoczne oświadczyli Ekscelencji, że w starym roku prosili często Boga o łaski dla Biskupa na trudne Jego pasterzowanie oraz zapewnili Go, że jeszcze usilniej kołatać będą o pomoc Bożą dla Swego Pasterza w roku nowym.

Biskup, dziękując za życzenia, wyraził zadość wielką, że Duchowieństwo całej diecezji coraz silniej staje ramię przy ramieniu w pracy kościelnej i społecznej, a wreszcie zapewniał, że co godzina literalnie, prosi Pana Zastępów, ażeby nam wszystkim pomagał w tej pracy kościelnej i społecznej.

Ze pracujemy społecznie, że mamy do tej pracy pragnienie wielkie, wprost zapał, o tem mogę śmiało twierdzić, sądząc choćby z tych miłych chwil, które nieraz miałem zaszczyt spędzić u naszych Czcigodnych Braci Kapłanów.

Jeżeli te pragnienia nasze, to nasze nawet ofiarne często oddaje się parafjanom i parafjankom połączymy z modłami Pasterza diecezji, a także i z naszym częstem do Boga wołaniem, to naprawdę musimy mieć wielką wiarę w naszą pracę, musimy mieć nadzieję, że praca nasza wyda owoce dobre.

Nie mogliśmy, Czcigodni Bracia Kapłani zejść się razem z racji Nowego Roku, by pocałunkiem miłości Bożej zagrzać się do usilnej pracy w stowarzyszeniach. Nie mogliśmy sobie przeto osobiście życzyć wiary w naszą pracę. Proszę przeto najpokorniej przyjąć ode mnie życzenia na rok nowy. Wierzmy mocno w naszą pracę, parafje nasze całe staną w stowarzyszeniach.

Obchód Uroczystości Św. Stanisława Kostki w Węgrowie.

Z inicjatywy i staraniem Patrona Stowarzyszenia Młodzieży Polskiej w Węgrowie, Przewielebnego Księdza Dziekana Romana Wildego dzień 13-go listopada 1921 r. jako Rocznica Św. Stanisława Kostki święcony był w naszym mieście uroczystym obchodem.

W przeddzień uroczystości odprawione zostały w kościele po-Reformackim uroczyste nieszpory z nauką i błogosławieństwem Przenajświętszym Sakramentem. Młodzież dnia tego przystępowała tłumnie do Sakramentu pokuty.

W niedzielę dn. 13-go listopada o godz. 9 rano odprawiona została uroczysta Msza Święta i wygłoszone odpowiednie przemówienie do młodzieży.

Wzruszający był widok kiedy setki dziatwy szkolnej i członków Stowarzyszenia przyjmowały Generalną Komunię Świętą w najwyższym skupieniu i kornie chyliły głowy w czasie błogosławieństwa Przenajświętszym Sakramentem.

Na zakończenie uroczystości urządzono dnia tego wieczorem w sali teatru miejskiego akademję ku czci Św. Stanisława na której program złożyły się: słowo wstępne wypowiedziane przez rejenta p. L. Nowackiego, referat o życiu Św. Stanisława Kostki, jako wzorze życia Polskiej młodzieży, wygłoszony przez członkinię Stowarzyszenia p. T. Elgassównę żywe obrazy o treści aktualnej, oraz deklamacje i śpiewy wykonane przez chór szkolny i Stowarzyszenia pod kierunkiem miejscowego nauczyciela p. Galińskiego-

Sprawozdanie wyżej podane obrazowo przedstawia pracę kulturalno-oświatową w Stowarzyszeniach. Młodzież uczy się wzajemnie referatami, deklamuje, śpiewa, przygląda się uroczystym zebraniom, co więcej sama je urządza. A dalej widzimy, że zastęp ludzi starszych łącznie z Ks. Dziekanem, Patronem patronuje młodzieży, dając jej pokarm moralny, oświatowy, towarzyski.

II Sprawozdanie Sekretarza Jeneralnego.

6 grudnia r. 1921. wieczorem ks. ks. Pogonowski i Grabowski pojechali saneczkami do wsi Golic (par. Św. Stanisława Siedlce) i tu pomogli młodzieży miejscowej związać się w dwa oddzielne stowarzyszenia, liczące razem około 60-iu członków. Przygasająca często z braku nafty lampka w szkole (tu miejscowa p. nauczycielka pozwoliła zebrać się młodzieży) pozwalała w przemówieniu Sekretarzowi Jeneralnemu powiedzieć młodzieży, iż życie jej będzie jasne, świetlane tylko wtedy, jeżeli teraz w latach młodych, zdobędzie dużo wiadomości koniecznych. Lampa gasnąca wyobrażała ludzi ciemnych, nie mających w swej głowie wiedzy potrzebnej. Rota „Hej do apelu staśmy wraz. . . kończyła zebranie organizacyjne, a hasła; „Gotów“ i „Sprawie służ“ brzmiały tak mocno, że słyhać nas było na drugiej stronie kuli ziemskiej

8 grudnia 1921 r. Sekretarz Jeneralny znalazł się w Mordach. Dzień ten przeznaczono na pobudzenie do życia istniejących tu już dawno dwóch stowarzyszeń młodzieży: Męskiej i żeńskiej. Miejscowi księża—kanonik Woyno i Patron Dąbrowski mają tyle serca i zaufania w parafji, że dana nam na zebranie wielka ładna sala szkolna nie mogła pomieścić młodzieży. Stały do życia dwa stowarzyszenia: Polskiej Młodzieży Żeńskiej—108 członkiń i Polskiej Młodzieży Męskiej—60 członków. Oba stowarzyszenia postanowiły zbierać się co dwa tygodnie pod opieką Patronatu, złożonego z ks. Dąbrowskiego i miejscowego nauczycielstwa. Jest więc w Mordach co niedziela zebranie: jedna niedziela — Druhów, druga — Druhen. Znać tu na młodzieży dużą kulturę. Młodzież par. Mordy cieszy się wielką sympatją u miejscowych szafarzy oświaty.

11 grudnia 1921 r. O 6 wieczorem 10 grudnia był już Sekretarz Jeneralny w Łosicach na plebanji u ks. proboszcza Gąski. Wieczór sobotni spędziliśmy w towarzystwie zaproszonego na herbatę nauczycielstwa całej parafji. Po krótkich narzekaniach na tęgi mróz przeszliśmy do pożądaney sprawy społecznej. Nie było pośród nas osoby, któraby nie rozumiała ważności tej sprawy. To też utworzyliśmy wtedy patronat, czyli koło przyjaciół młodzieży. Na patronkę dla stowarzyszenia polskiej Młodzieży Żeńskiej w Łosicach zaprosiliśmy p. nauczycielkę Baranównę, na patrona dla Młodzieży Męskiej — ks. proboszcza. Jeden z nauczycieli obiecał dawać stowarzyszeniom wykłady z przyrody, inny — z geografji i historii, inny jeszcze coś innego wziął na siebie, patronka obiecała uczyć deklamacji, śpiewu, ks. patron wziął na siebie pogadanki etyczne oraz pogadanki z geologii.

Nadto uproszono miejscowego lekarza d-ra Grabowskiego do zapoznawania młodzieży od czasu do czasu z higieną. Takie rozwiązanie sprawy radowało nas, a szczególnie ks. proboszcza, który aczkolwiek całym sercem kocha sprawę społeczną, nie podołałby wszystkiemu, mając na swej głowie całą parafję i inne jeszcze społeczne obowiązki w mieście.

Następnego dnia zaraz po sumie cały patronat udał się do sali szkolnej, gdzie wznowiono pracę w dawno już istniejących stowarzyszeniach młodzieży. Cała gromada chłopców i panien zapisała się dzisiaj do stowarzyszeń. Powiększone mocno liczebnie stowarzyszenia z zapałem przyrzekały zbierać się co dwa tygodnie w tej samej sali, by słuchać słów nauki z ust patronatu, a także obiecywali sobie Druhowie i Druhny, że w karnawale muszą się wspólnie ubawić. Rotą młodzieży kończono zebranie.

18 grudnia 1921 r. Ks. proboszcz par.-Górzno, skoro tylko wykończył piękny swój kościół, zaraz postanowił zająć się dolą młodzieży. W niedzielę czwartą Adwentu zaraz po sumie z pomocą nauczycielstwa miejscowego i sekretarza jeneralnego zrzeszył młodzież swojej parafii w dwa oddzielne stowarzyszenia: Polskiej Młodzieży Męskiej w Górznie — członków 20 i polskiej Młodzieży Żeńskiej — członkiń 109. Obie organizacje postanowiły zbierać się na pracę co 2 tygodnie, a bawić się od czasu do czasu wspólnie. Ofiarny ks. proboszcz oddał parafii nie tylko całe swoje żywe gospodarstwo, ale salon duży i przedpokój przeznaczył na zebrania młodzieży, na oświetlenie. O 6-tej wieczorem Rotą „Hej do apelu . . .” kończyła młodzież swoje organizacyjne zebranie. Hasłami „Gotów” i „Sprawie służ—służyć chcę”, żegnaliśmy się wzajemnie.

Śnieżyca z wiatrem gwałtownym nie zraziła młodzieży dla dobrej sprawy.

Po zebraniu stowarzyszeń miały zaraz posiedzenie Zarządy obu stowarzyszeń, przewodniczył Sekretarz Jeneralny. Zapowiedział Członkom Zarządu, że oni przed każdym zebraniem stowarzyszenia muszą mieć posiedzenie, na których poza wieloma sprawami aktualnymi przygotować mają porządek na zebranie stowarzyszenia. Wprowadził następnie w urząd poszczególnych członków Zarządów, czyli objaśnił, co każdy taki urzędnik spełniać powinien i jakie ma prawa: Udzielił następnie szereg koniecznych informacji, zachęcał do pracy systematycznej i sumiennej w organizacji i winał im zaszczętkw, danych im przez ogół młodzieży.

Zgłosiły się do Związku;

1. 2 nowo zorganizowane stowarzyszenia w Mokobodach: Męskie 40 członków, Żeńskie 53;

2. nowo zorganizowane stowarzyszenie polskiej Młodzieży Męskiej w Kożuchówku — 30 członków;

3. 2 stowarzyszenia w Radczu: Męskiej 36 czł. Żeńskiej — 45;

4. stowarzyszenie polskiej Młodz. Męskiej ze wsi Rososz, par. Ryki — patronuje tu p. L. Olędzki liczba członków niewiadoma.

5. 2 stowarzyszenic młodzieży we wsi Roskorz par. N. M. P. Niep. Pocz. w Siedlcach — razem około 60 członków.

6. w par. Biała Podlaska zorganizowano 5 stowarzyszeń młodzieży—szczegółów jeszcze brak.

III. Informacje.

21. ltego r. b. o godz. 10 rano odbędzie się Zjazd Patronów Stowarzyszeń Młodzieży Polskiej Męskiej i Żeńskiej diecezji Podlaskiej w Siedlcach, w pałacu biskupim.

Na ten Zjazd bardzo prosimy wszystkich Patronów duchownych i świeckich. Oprócz Patronów J. E. Biskup Podlaski prosi na Zjazd i ks. ks. Delegatów dekanalnych do spraw społecznych.

1. Zjazd zagai J. E. Biskup Podlaski i będzie na nim przewodniczył;
2. Sprawozdanie Sekretarza Jeneralnego;
3. Sprawozdanie delegatów dekanalnych;
4. Uwagi Patronów Stowarzyszeń;
5. Utworzenie Związku Stowarzyszeń Młodzieży Podlaskiej diecezji Podlaskiej (Rada Związkowa i Zarząd);
6. Utworzenie Oddziału „Zrzeszenia Patronatów Młodzieży„;
7. Sprawa kursów dla Zarządów Stowarzyszeń;
8. Sprawa wycieczki krajoznawczej dla Stowarzyszeń;
9. Wnioski;
10. Informacje;

Zakończenie.

Po „Przyjaciela Młodzieży“, „Młodą Polkę“, „Kierownika Młodzieży“, po książki do biblioteki będziemy się odtąd zwracali do „Spółki Zjednoczenia Młodzieży“ w Poznaniu, ul. Pocztowa 15.

Z tą firmą będziemy regulowali rachunki.

Sekretariat Związku nie wie jeszcze dokładnie, ile jest stowarzyszeń w diecezji, zatem nie do wszystkich patronów rozesłał druki na przygotowanie sprawozdań. JJ. WW. Patronowie zgłoszą się listownie po wspomniane druki, aby i o Ich Stowarzyszeniach można było mówić na Zjeździe Związku.

Sekretariat prosi J. J. W. W. Patronów o zgłoszenia na podręczniki do wykładów na zebrania.

Dla organizacji Kobiet pracujących (wogóle kobiet) mamy w Sekretarjacie statuty po Mk. 30-egzemplarz.

Są też statuty dla Robotników-Pracowników Chrześcijańskich.

Przypomnienie: Nie wszyscy jeszcze ks. ks. odpowiedzieli na odezwę Sekretarjatu Jeneralnego z 27-IX-1921. Nr. 14.

Ks. Jan Grabowski, Sekretarz.

Od Administracji.

Prenumereta na rok bieżący na razie wynosi tysiąc marek. Prosimy o uregulowanie zeszłorocznej prenumeraty po 640 mk. rocznik. Rocznik archiwalny również 640 mk. Pożądane jest wnoszenie prenumeraty za rok bieżący z góry.